

Año XL - Octubre-Noviembre-Diciembre 1989 - Emisión Nº 4

VESTNIK VOLERO
VOLERO VESTNIK
SLOVENSКИН
ДОМОБРАНЦЕВ
VESTNIK
ДОМОБРАНЦЕВ
SLOVENSКИН
VESTNIK VOL
ERO VESTNIK

VESTNIK SLOVENSКИH DOMOBANCEV IN DRUGIH RODOLJUBOV
je glasilo svobodnjakov vključenih v ZDSPB. — Izdaja ga konzorcij,
Ramón Falcón 4158, 1407 — Buenos Aires. Ureja uredniški odbor. Naslov
uredništva in uprave: Ramón Falcón 4158, suc. 7, Buenos Aires.

VESTNIK — VOCERO es el informativo de los combatientes anticomunistas eslovenos. Edición y redacción: Ramón Falcón 4158, 1407 - Buenos Aires. Director y Editor responsable: Rudi Bras.

VESTNIK — VOCERO is the voice of slovenian anticommunist veterans.
Ovitek: Aleš Gošar.

Tiska: Vilko S. R. L., Estados Unidos 425, 1101 - Buenos Aires, Argentina.

— o —

DENARNA NAKAZILA za naročnino in za „Tiskovni sklad Karla Mauserja“ pošiljajte na ime **VESTNIK**, na zgoraj napisani naslov uprave.

— o —

VESTNIK VOCERO

SLOVENSKIH DOMOBANCEV IN DRUGIH RODOLJUBOV

LETO XL

OKTOBER-NOVEMBER-DECEMBER 1989

Božične lučke

Pet in štiridesetkrat že
svečka nam trepeta v rokah,
lučka Svete noči:

takrat je

Smrt prvič spreletaval strah
pred Božjim Detetom v jaslicah.

Z lučko to so odšli na boj,
in padli,

in z lučko to so šli v Noč
in naši stezó v spokorni Božič
vseh z znamenjem krvi
za Sina Božjega „svet ljudi“.

Z lučko to smo odšli v tujino
drugi,

bežeč pred silo zmot;
našli smo noč in bolečino.

Našli smo up na prosto pot,
in Božič, stisnjen v svoboden kot.

Pet-in-štiridesetič tlijo svečke,
že bolj svetlo kot prej.

Padli — z nami ob njih stojijo,
luč nas združuje

epopej

od betlehemske noči naprej.

Vladimir Kos

SVOBODE, SREČE, KRUHA IN MIRU

VAM ZA GOSPODOVO LETO 1990 želi VESTNIK

Izjava Slovenskega Narodnega Odbora

V dneh, ko je svet priča dogodkom, ki z vedno večjo silo govore o rušenju vsega, kar je bilo grajeno in vzdrževano z nasiljem pod komunističnimi režimi v državah vzhodne in srednje Evrope, ter dokazujejo odločno voljo narodov, da temu stanju napravijo konec, ko se je zrušil sramotni berlinski zid, ko na Češkoslovaškem spet govore o praški pomladi in išče Evropa novo politično ravnovesje, spremljamo s posebnim zanimanjem, zavzetostjo in skrbjo dogodke v domovini. Ob njih ponovno

P o z d r a v l j a m o vsa gibanja in stremljenja po demokrati-zaciji narodovega političnega, gospodarskega in družbenega življe-nja. Prepričani, da je svobodno delovanje političnih strank, v okvi-ru nove, svobodno izglasovane slovenske ustave, edino zagotovilo re-snične demokracije med nami, vabimo vse rojake, da se pridružijo skupnemu iskanju osnov za narodovo bodočnost, nalogi, kateri posve-ča SNO skrb in napore vsa leta svojega obstoja.

U g o t a v l j a m o, da zahtevajo hitri politični premiki na evropski celini premišljenih, a naglih odločitev slovenskih demokratičnih sil, da nas dogodki ne prehite in da naš narod ne bo ponovno objekt med silami, ki se bore za premoč na novem političnem zemljevidu Evrope.

O d o b r a v a m o v celoti odločno izjavo komisije Pravičnost in mir z dne 31. oktobra 1989 in se pridružujemo njenemu pozivu da je treba pogumno delati za resnično in popolno demokratizacijo Slovenije. Ob tem poudarjamo, da je po krščanskem družbenem nauku mogoče pričakovati vrednih sadov pri uresničevanju te globoke družbene preosnove le tedaj, kadar smo vsak zase pripravljeni na osebne odpovedi in napore.

O b s o j a m o izjave jugoslovanskih vojaških osebnosti, ki skušajo z grožnjami zavirati težnje narodov po suverenosti, pravici do samoodločbe in popolni politični demokratizaciji. Vojska, ki ščiti le koristi totalitarne manjšine ter se obrača proti narodovi volji in njegovim zahtevam, je v bistvu narodu sovražna vojska. Obsojamo pa tudi vedno pogostejša narodnostna izzivanja, ki jih organizirajo komunistični organizmi drugih republik, ter ponovno izjavljamo, da no-sijo ti za svoja dejanja in njih posledice popolno in nedeljivo od-governost.

O p o z a r j a m o rojake v zdomstvu, naj dogodke v domovini spremljajo s pametno presojo in treznostjo in naj ne nasedajo na vi-dez razveseljivim, a v resnici večkrat varljivim ukrepom predstavnici-

kov vladajočega sistema, ki sredi propadanja še vedno iščejo, kako bi ohranili tudi v novih razmerah čim več oblasti. Naj ne sprejemajo darov in miloščine od tistih, ki so krivi ne le njihove nesreče, temveč dolgoletnega trpljenja vsega naroda.

Svobodno bodočnost naše domovine je mogoče graditi le na neokrnjenih demokratičnih osnovah. Dokler teh ni, se bomo vsi svobodoljubni rojaki doma in v zdomstvu zanje borili, pri tem pa nikakor ne bomo podpirali samovoljnih sklepov režima, ki pet desetletij ni maral priznati narodu pravice suverene odločanja.

V novembru 1989.

SLOVENSKI NARODNI ODBOR

predsednik
Rudolf Smersu

podpredsednik
dr. Peter Urbanc

SPOROČILO SLOVENSKEGA NARODNEGA ODBORA

V preteklem letu so odšli iz vrst SNO v večnost kar štirje njegovi dolgoletni in zaslužni člani. To so bili:

Inž. Ladislav Bevc
Dr. Tine Debeljak
Ga. Danica Kanalc Petričkova
Dr. Ludvik Puš

Izpraznjena mesta so klicala po dotoku novih moči, zato so bili po dogovoru med predstavniki strank v Slovenski narodni odbor imenovani naslednji rojaki v skupno politično predstavništvo Slovenskih demokratov v zdomstvu:

Dr. Peter Klopčič iz Kanade
Dr. Julij Savelij
Dr. Katica Cukjati
G. Marjan Loboda iz Argentine

Vsi navedeni so na imenovanja pristali in so tako od današnjega dne polnopravni člani SNO.

Novim članom našega političnega predstavništva se za njihovo požrtvovalni odziv iskreno zahvaljujem in jim želim obilo uspeha pri skupnem delu za slovenski narod.

Na dan slovenskega narodnega praznika, 29. oktobra 1989.

RUDOLF SMERSU
predsednik SNO

Pojem in vsebina protikomunizma

V „Katoliškem glasu“ 3. 7 1989 je nas protikomuniste pisec uvodnika „Lipa miru in lipa sprave“, msgr. Kazimir Humar — vsega spoštovanja vreden slovenski javni delavec — postavil v nekako isto vrsto s tujo učnostjo iz Moskve. Napisal je tole:

„Ene je izvabila tuja učenost iz Moskve od „očka“ Stalina „V boj za svobodo, v boj za sovjete“. Koliko jih je bilo, kaj to pomeni?“

„Drugi so se zaprli v antikomunizem v naivnem zaupanju v zahodne demokracije. Niso se zavedali, da ni dovolj boriti se proti komu ali čemu, temveč da se je treba boriti za koga in za kako vrednoto. Kristus se ni prišel bojevati zoper satana, temveč je prišel graditi božje kraljestvo. Pozitivne vrednote morajo biti v vsakem programu. Ni dovolj boriti se zoper plevel, če ne veš, kaj boš na njivi sadil.“

Tako je bilo napisano v omenjenem uvodniku, iz katerega sledi, da borci zoper komunizem niso imeli v svojem programu pozitivnih vrednot. Ali se res nismo zavedali, za koga se borimo in za katere vrednote?

Ko so začeli na deželi in v mestih padati naši najboljši, najbolj delavni in predvsem verni možje, pa tudi fantje, žene in dekleta, smo spoznali, da je prišel čas, ko moramo varovati in braniti življenje Slovencev. Tiste čase smo s strahom vzeli v roko dnevnik, ki je vsak dan poročal o novih umorih posameznikov in tudi celih družin. Tedaj ni bilo v nas prav nič naivnega zaupanja v zahodne demokracije. Vedeli smo, da se moramo braniti, da mora naš narod preživeti.

Za koga in za kakšne vrednote smo se tedaj borili? Za življenje, za vero, katero so skušali komunisti iztrgati iz slovenskih src, za Boga, kateremu so rušili in zažigali cerkve, pobijali duhovnike, za dostojanstvo človeka — za vrednote, ki jih komunizem ni priznaval.

Naš protikomunizem je imel globoko in jasno pozitivno vsebino, je vedel zoper koga, pa za kaj se borimo. Zato je verno in demokratično slovensko ljudstvo skupaj s svojim škofom in duhovniki šlo proti komunistom za prave slovenske in krščanske vrednote življenja.

Kakor je pomenil komunizem na eni strani popolnoma negativen življenjski program, je protikomunizem pomenil globok in vsestransko pozitiven program, kar je bilo jasno razvidno iz vsega našega delovanja in pisanja.

Rudolf Smersu

Za svobodo je padlo toliko ljudi, da se sploh ne poberemo. (iz Demokracije)

Izmislili smo si še eno originalno inovacijo ter razglasili nestranski pluralizem, ki ga kljub študiju politologije zares ne razumem.

(Goran Todorovič v KATEDRI)

GRAMSCI IN NJEGOVA MISEL

Komunizem se razkraja. V njegovih naukih so se od nekdaj trla nasprotja. Opazovati je tudi različne strategije komunističnih gibanj v državah, kjer partija ni na oblasti. Posebno nevarna strategija se je razvila po zadnji svetovni vojski v latinskih deželah. Začrtal jo je Antonio Gramsci (1891-1937). Bil je med ustanovitelji komunistične partije v Italiji. Nekaj let je preživel v Rusiji in se seznanil z že bolnim Leninom. L. 1924 se je vrnil v Italijo; bil je izvoljen za poslanca v parlament. Čez dve leti so ga aretirali in ga l. 1928 obsodili na 20 let. Zbolel je za jetiko ter l. 1937 umrl. V ječi so mu dovolili brati in pisati. Odtod posmrtni Cuaderni del carcere in Lettere del carcere. Po Togliattijevem prizadevanju so jih izdali med 1948 in 1951. V Argentini so v levičarski založbi Lautaro izšle Cartas desde la cárcel l. 1950, nato še več spisov. Med temnimi leti radikalne vlade (v Argentini 1983-1989) pod framasonom Alfonsinom je nekaj bistrovidnih opazovavcev opozarjalo na to, da mnoga dogajanja navdihujejo Gramscijevi nauki. Pregledno jih je prikazal teološki profesor Alfredo Sáenz.* Njemu sledim v nadaljnjem prikazu.

Filozofske podlage

Za Gramscija je bil marksizem G. ga običajno naziva filozofija prakse-sinteza treh virov: angleškega ekonomizma, francoskega političnega delovanja, zlasti velike revolucije, in nemške idealistične filozofije. Bistvo filozofije prakse vidi G. v imanentizmu, to je v človeškem zadržanju tu — na zemlji. Napredovanje tega zadržanja je čutiti od renesanse dalje; za Gramscija je to „moderni duh“.

Druga sestavina filozofije prakse je materializem. Ta izraz je italijanskemu mislecu nesimpatičen, ker je mnogim marksizem materija neke vrste malik, nekaj, kar je nad menoj in izven mene in je bilo pred menoj, nekaj, česar ne morem preoblikovati. G. razume pod materializmom to, kar nasprotuje spiritualizmu, kar zanika verski svetovni nazor.

Za tretjo sestavino filozofije prakse razglša G. historicizem: zgodovina je stvarnost v nastajanju, je proces uresničevanja stvarnosti. Pri tem pa ima G. za važen dejavnik človeško voljo.

Civilna in politična družba

Marxu pomenijo temelj družbe sile in razmerja proizvodnje; to je (in)frastuktura. Vse drugo je z njo pogojeno, je superstruktura: politika, pravo, morala, vera, družina itd. Gramsci zanika vzročnost med strukturo in superstrukturo. Po njem je med njima medsebojno vplivanje; superstruk-

* Alfredo Sáenz, Antonio Gramsci y la revolución cultural, izdala založba Corporación de abogados católicos, Bs. As., 3. izd. 1989, 46 strani.

tura ima lastno veljavo. Da ponazori ta položaj, razlikuje med civilno in politično družbo.

Civilna družba je skupek ustanov in pojavov, ki ustvarjajo določeni način mišljenja in vrednotenja, javno mnenje, splošno gledanje na stvari. Politična družba pa je tisti del superstrukture, ki gospoduje na pravnem, političnem, vojaškem področju ter izvaja pritisk na celotno družbo, torej predvsem država. Običajno sta civilna in politična družba v soglasju. Če se to pretrga, nastanejo spori, nastopi kriza.

S pojmom civilna in politična družba je G. preobličil klasični marksistični pojem superstrukture. Superstruktura mu je odnos in medsebojna odvisnost obeh družb. Po Gramsciju revolucija za trajno ne uspe s spremembami superstrukture. Najprej je potrebna sprememba hegemonije — prevladujočih nazorov v civilni družbi. Pri tem so odločilni „intelektualni pogoji revolucije“: ideologija ima temeljno revolucionarno funkcijo.

Gramscijev načrt za izvedbo revolucije je torej ta: civilna družba naj použije politično, katero naj prepoji nova, marksistična hegemonija. Za revolucijo je potrebno, da vsa kultura samohotno zadihna materialistični svetovni nazor. Tedaj država, „blindirana hegemonija prisile“, nima več razloga za bivanje, izgine.

Javno mnenje („zdrava pamet“)

„Zdrava pamet je filozofija nefilozofov, je pojmovanje sveta, kot so ga nekritično sprejeli različni družbeni in kulturni krogi, v katerih se razvija moralna osebnost povprečnega človeka“; torej svetovni nazor, kakor ga oblikujejo umi hegemonističnih razredov, Cerkev, univerza, šole, časopisi, založbe — vse, kar ima ideološko pomembnost pod varstvom vladajoče oblasti. Poglavitni vir tega splošnega pojmovanja je vera, na Zahodu krščanstvo.

G. meni v skladu s predsodkom 18. stoletja, da je napredovanje kritičnega védenja nadzorovanje vere. „Moč vere, zlasti katoliške Cerkve, je obstajala in obstaja v dejstvu, da jasno čuti potrebo edinosti v nauku za vso „religiozno“ maso, ter si prizadeva, da se ne bi umsko višje plasti ločile od nižjih. Rimska Cerkev je bila vedno najbolj vztrajna v tem boju, da se prepreči uradni postanek dveh ver — te, ki ji sledijo izobraženci in one preprostih duš.“

Vloga intelektualca

Primer oktobrske revolucije, ki je nastopila, kjer ne bi smela, in ne tako, kot je bilo predvideno, je Gramscija opozoril na izredno važnost človeške priprave revolucije s predhodno „intelektualno in moralno reformo“. Dal je torej superstrukтури, kulturi, prednost pred ekonomsko osnovno strukturo. Tako se je izognil pretiranemu determinizmu, prisojajoč zgodovini večjo odprtost, gibkost. Zgodovine noče gledati le kot zgodovino razrednega boja. Nasiju se sicer ne odreka, priznava pa večjo učinkovitost prepričevanju. V tem vidi spet vzor v Cerkvi. Njeni intelektualci so ustvarili „zgo-

dovinski blok“ (= ideološki blok), s katerim so pokristjanili srednjeveško družbo. Take intelektualce imenuje G. „organične intelektualce“; niso le orožje razrednega boja, marveč so prav ta boj znotraj inteligence, znotraj kulture.

Za socialistično preoblikovanje družbe je potreben napor od zgoraj (inteligence) in ustrezen načrt. „Misli in mnenja se ne, rodé spontano v možganih posameznikov. Imela so središče oblikovanja, izžarevanja, razširjenja, prepričevanja — skupine ljudi ali celo enega samega človeka, ki jih je izoblikoval in jih predstavil v politični obliki aktualnosti.“

Maso organizira elita. Gre za „kulturno prenikanje (penetracijo)“. To je prvi in nenehni moment revolucionarnega zavzetja civilne družbe. Proletarska revolucija ne more biti analfabetska, še več: kulturni analfabetizem revolucijo onemogoča. Materialistično pojmovanje življenja mora množice prepeljati. To store „delavci idej“. Brez njih ni mogoče revolucionirati civilno družbo, kar je edina pot do zavzetja politične družbe.

V tem prevzgojitvenem delu je mesto partije nenadomestljivo. Po njej pride do prehoda od starinskega gledanja na življenje do modernega nazora, imanentnega in posvetnjaškega. Partija mora biti nosilka resnice, ustvarjalka javnega mnenja nove družbe. Izvajati mora intelektualno hegemonijo — podobno kot Cerkev v srednjem veku. Partijo v vlogi vodilnega intelektualca mora prevevati stroga ideološka enotnost; v njej je neobhodno edinstvo voditeljev in članov.

Strategija za zmago

1. Kulturna ofenziva. Za zavzetje družbe je potrebno zavzemanje kulturnih področjih: vere, filozofije, znanosti, umetnosti. Gramsciju niso cilj proizvodna sredstva kot Marxu, ne sredstva politične oblasti kot Leninu, temveč sredstva komunikacije idej — univerze, šole, tisk, radio. Ako partiji uspe, da večina ljudi sprejme imanentistično ideologijo, pade politična oblast kot zrel sadež. V tej vlogi mora partija imeti lastnosti makiavelističnega kneza: prebrisanost, gibkost, skrajno energijo.

2. Razstavljanje in sestavljanje. Najprej je treba civilno družbo razstaviti v sestavne dele in jih prepajati z imanentistično ideologijo. Razjedati in uničevati je obstoječi svetovni nazor. To je intelektualna borba. Potem pride na vrsto uvajanje novega svetovnega nazora, dokler miselnost ljudi ni z njim prežeta.

Pripombe k prvemu delu (razstavljanju). Pred vsako revolucijo mora delovati močna kritika, združena s prežemanjem z novimi idejami. Zadnji veliki primer za to je bila francoska revolucija. Marksizem je njen zakoniti sin. Treba je torej razkrajati zgodovinski blok, vrvati se v vsako razpoko, poškodovati mehanizem civilne družbe. Napad je naperiti predvsem proti hegemoničnemu razredu intelektualcev. Doseči se mora, da vladajoči razred izgubi soglasje civilne družbe in ostane zgolj sila na oblasti. „Zato si je prizadevati, da se mu odvzame duhovni prestiž, da se demitizirajo se-

stavine njenega svetovnega nazora s stalno jedko kritiko. Ta kritika naj se je dvom, skepto in moralni upad vodilnih. Razbiti mora njih verovanje, njih ustanove in pokvariti njih moralo.“ To je v veliki meri delo tistih intelektualcev, ki postanejo izdajavci. Ni pa dovolj jemati veljavo hegemoničnemu razredu. Treba se je tudi usmeriti k masam.

Po tem razbijalnem delu je potrebno utrjevati novi nazor. Na idejno izpraznjena področja je uvesti ljudi nove vere, vere v mistiko revolucije. Ti naj posnemajo Cerkev s stalnim ponavljanjem idej.

3. Zmaga nad krščanstvom. Krščanstvo je Gramsciju glavni sovražnik. Dokler ta ohranja vpliv v javnem mnenju, ni za komunizem upanja.

G. je daleč od fanatičnih marksistov. Zato je toliko nevarnejši. Dobro pozna dejavnost krščanstva in mu priznava uspešnost zgodovinskih naporov. Kristjanom je treba pojasniti, da je vse, kar verujejo, le utopičen prikaz resničnih potreb, koristi, prizadev. Vse te bo prevzela filozofija prakse, a jih bo temeljito preoblikovala, jim dala imanentno obliko. Sprejela bo celó teološko govorico, a ji bo dala imanentno vsebino. Skratka: Gramsciju gre za sekularizacijo vere.

Tudi v tem boju sta potrebni stopnji razstavljanja in sestavljanja. Za razkroj cerkvenega bloka je G. imel velike upe v krizi duhovščine. Posebno od modernizma je pričakoval porušenje Cerkve.

Po Gramsciju se prične propadanje vere in vernosti, kadar duhovniki in teologi podcenjujejo kategorije transcendence in pretirano poudarjajo kategorijo imanence. Takrat so godni za zблиžanje in sodelovanje. Eurokomunizem, v velikem delu proizvod strateške Gramscijeve misli, je skušal doseči tak stik s progresivnim krilom Cerkve.

Tudi sedanja komunistična strategija hodi za Gramscijem. Hočejo doseči marksistično krščanstvo ali krščanski marksizem. Zanimivo je opazovati, kako sta se v Španiji Santiago Carrillo in Dolores Ibarruri La Pasionaria naučila nove govorice. Nasploh so komunistični voditelji zavrgli stari antiklerikalizem. V precej razkristjanjeni družbi uporabljajo nekakšno sveto govorico.

V Italiji so socialisti bolj protiklerikalno zagnani kot komunisti. Medtem ko so se oni zagnali v boj za razporoko, so bili komunisti proti referendumu, ki so ga terjali socialisti. Najbrž so precenjevali višino vernosti in zvestobo ljudi duhovščini. Kot je znano, je samo 30% ljudi glasovalo proti zakonitvi razporoke. L. 1975 so komunisti prvič postavili na svoje liste kandidate iz „uradnega katolicizma“. Ko je hierarhija razglasila, da je marksizem nezdržljiv s krščanstvom, so nekateri katoliški intelektualci protestirali, krščanstvo je stopilo v obrambo. Pri volitvah so rdeči zavzeli Rim, pa se zadržali kot gospodje. Po pridobitvi dela „tradicionalnih intelektualcev meščanstva“ so začeli graditi most do „katoliških mas“, krščanstvo demokracijo pa so pridobili za „compromesso storico“, kar naj bi privedlo do splošnega sporazumljenja in delitve oblasti.

Podobno politiko kot v Španiji in Italiji uporabljajo v Latinski Ameriki.

Poglavitni cilj Gramscijevega umovanja je isti, kot so ga imeli Marx, Engels, Lenin, Stalin, Mao: komunistična družba z vladajočo partijo. Gramscijev prispevek je povzdiga človeka, njegove vloge v tem načrtu. Tega se je G. navzel pri B. Croceju. Zelo je pazil, da ne pade v mehanicizem ali determinizem vulgarnega materializma. Trudil se je razložiti in opravičiti dejstvo, da se zgodovina ni držala marksističnih napovedi, zlasti pa ne zakona strukture, ki ustvarja superstrukturo, kot so hoteli klasiki marksizma. G. je nasproti takemu „neizbežnemu“ zakonu postavil trditev, da zakoni zgodovinskega razvoja ne razveljavljajo človeške volje.

V komunizmu so torej različna pota, ki naj vodijo do zmage. To pa voditelj ne holi preveč, zakaj zgodovinski blok meščanstva in kapitalizma je še bolj razpokan. Propadajoča meščanska družba dopušča samo govorico pluralizma. To izkoriščajo komunisti in se poslužujejo iste govorice. Ko bodo osvojili civilno družbo, tako umujejo, bo lahko zaceliti rane, ki so jih sprejeli v boju.

Marksistično revolucionarno delovanje se prilagaja okoliščinam, a je neodjenljivo v boju, bolje rečeno v totalni vojni. Ta je v bistvu teološka vojna, kot jo je nakazal sv. Avguštin, namreč vojna med božjo in človeško državo. To primerjavo navaja G. sam, trdeč, da je komunistična partija danes edina ustanova, ki se lahko primerja z verskimi skupnostmi prvotnega krščanstva. V boju obeh držav se Gramsciju vidi, da komunist ni slabši od kristjana katakomb. Nasprotno: „Rosa Luxemburg in Carl Liebknecht sta večja, kot so največji Kristusovi svetniki.“ Sodilo brezbožca in protibožca!

Vinko Levstik

Razmere v Jugoslaviji postajajo jasnejše

Na knjižnem sejmu v Cankarjevem domu se je Jože Smole v otvoritvenem govoru zavzel za sprostitev uvoza celotne literature vseh Slovencev v zamejstvu in po svetu. Torej tudi emigrantske. Jožetu Smoletu se v tem predvolilnem času za njegovo velikodušnost zahvaljujem, hkrati pa upam, da se bo v času še bolj razplamtele predvolilne kampanje ne samo zavzel, ampak tudi aktivno sodeloval pri spremembi zakonodaje, tako da bo končno že enkrat dovoljevala vsem Slovincem v svetu, neglede kakšne ideološke opredelitve so, brezskrbno potovanje v svojo domovino. Sploh pa se ne smemo preveč čuditi, če bodo to v kratkem, zaradi istega vzroka kot pri Smoletu, naredili komunisti. Svojo rdečo-krvavo barvo že spreminjajo, tudi prazen grob za svoje žrtve so že ponudili svojcem neznanu kje pomorjenih iz dachauskih procesov. Eno pa so procesi (božični, dachauski, Nagode-

tov), povsem nekaj grozljivejšega, predvsem zaradi množičnosti in brezobzirnosti pa so likvidacije nasprotnikov po celi Sloveniji.

Začele so se javne zahteve za razkritje povojnih množičnih likvidacij v Kočevskem Rogu, Teharjah in po mnogih drugih krajih po Sloveniji. Tako je ljubljansko Delo (9. 11.) celo na prvi strani objavilo zahtevo celjskega društva za varstvo okolja, da se pojasni streljanje ljudi v Teharjah, v Košnici in Medlogu. Skupina prirediteljev komemoracije ob Lipi sprave na Žalah pa je v Delu (9. 11.), Večeru in Demokraciji objavila peticijo skupščini SR Slovenije naj razižče vse likvidacije ter omogoči svojcem ter javnosti obiskovanje skritih grobišč.

Kot izgleda, bodo v predvolilnem boju do aprila prihodnje leto, ko bodo volitve, prav grozodejstva diktatorskega komunističnega režima v Sloveniji glavna tema, s katero se bo skušalo komuniste omejiti v civilizacijske okvire.

Po propadu t. im. okrogle mize opozicije in komunistov, ki je bila zaradi nepopustljivosti komunistov le „klepetalni klub“, je prišlo do formiranja dveh dokaj ločenih opozicijskih blokov. Zmernejši, ki mu mnogi pravijo tudi „prorežimski“ blok, saj ima že sedaj precej oblasti v svojih rokah, sestavljajo ZSMZ, Zeleni Slovenije in Klub 89. Pravi opozicijski blok, ki ga pa prej imenovani ozmerja z „narodnjaki“, pa sestavljajo Socialdemokratska zveza Slovenije, Slovenska demokratična zveza, Kmečka zveza in Slovenska krščanska demokracija. Zanimivo, ali pa tudi ne, je, da postaja gonilna sila te združene opozicije, kot se ta blok imenuje, Jože Pučnik, oseba torej, ki so jo komunisti imeli zaradi t. im. „verbalnega delikta“ kar sedem let v ječi, nato pa je moral emigrirati. Pučnik se je pred kratkim vrnil iz emigracije in sedaj uspešno nastopa v javnosti. Obstoj združene opozicije, ki jo koordinira Pučnik, vsekakor narekuje naslednje leto zelo zanimive volitve.

V Sloveniji je trenutno pravo obsedno stanje ob nesramnih zahtevah srbskih fanatičnih nacionalistov s Kosovega, ki bi radi organizirali 1. decembra sredi Ljubljane t. im. „miting resnice“. Ogromno in preveč energije se troši z ukvarjanjem s tem „problemom“. Slovenska politika, kot že tolikokrat, bojazni svojega naroda uspešno kanalizira na svoj (predvolilni) mlin.

Sedaj, ko je Miloševiću uspelo pošteno skregati narode v Jugoslaviji, se je znašel pred zidom resnice. Na eni strani katastrofalno stanje srbskega gospodarstva, na drugi pa vedno bolj odločna opozicija proti njemu, ki je, razumljivo, sestavljena predvsem iz srbske inteligence. Na volitvah je sicer zmagal, vendar spet s pomočjo krvi, ki je tik pred tem tekla na Kosovu. Milovićeva klika dela ta trenutek s klasično stalinistično sodno farso proti Vlasiju Jugoslaviji nepopravljivo škodo. Oči vse svetovne javnosti se raje ozirajo na Poljsko, Madžarsko, Vzhodno Nemčijo in že tudi na češko in Bolgarsko stran, balkanska blaznica s Miloševićevim ortodoksnim komunizmom pa je vredna le posmeha, vsekakor pa tudi ekonomskega ignoriranja. Tudi slovenski človek je obubožan, vendar ima ta trenutek vsaj vzpo-

stavljeno takšno politično razmerje sil, ki je optimistično, ampak kaj nam to pomaga, ko pa Milošević na primer na vprašanje Reuterjevega novinarja po komentarju o skrajno revnih rezultatih srbskega ljudskega posojila mirno in jasno odgovori, da se prav zato v Srbiji toliko borijo za integriteto Jugoslavije.

Gre torej za nadaljevanje delitve ali jasneje rečeno, jemanja s krožnikov tistim, ki na njih sploh še kaj imajo.

Gorica, 18. novembra 1989.

⊙ skupnosti evropskih narodov

Vseevropsko gibanje je predvidevalo že ob osnovanju združitve Evrope v treh obdobjih: politično združevanje po zgledu Panamerikanske zveze, uveljavljanje proste evropske carine in končno federalna sestava v Združenih evropskih državah. Prvi načrt se je uresničil l. 1949, drugi 1957. Evropa je sedaj pred zgodovinsko odločitvijo (1992) končno doseči združenje in sodelovanje vseh evropskih narodov v Združenih evropskih državah.

Velike politične, ideološke in socialne spremembe v državah Srednje in Vzhodne Evrope (Poljska, Madžarska, Vzhodna Nemčija, Češka in Slovaška ter Bolgarija) potrjujejo zgodovinsko napoved japonskega filozofa Hatoyama, ki je v uvodu Kalergijeve knjige o Evropi v japonskem prevodu pod naslovom: „Revolucija, bratstva“ že po končani drugi svetovni vojni napovedal: „Novo dobo, novo bratstvo, človeka do človeka, razred do razreda, narod do naroda.“ Med drugim je poudaril, „Francoska revolucija za svobodo in ruska enakost sta dokazali, da svoboda brez enakosti vodi k anarhiji, enakost brez bratstva k nasilju.“

Evropski narodi pod „železno zaveso“ so dejansko že desetletja pasivno kljubovali rdečemu nasilju, malokdo pa je pričakoval, da se bo v nekaj mesecih sovjetski imperializem in njegov sistem tako naglo zamajal. Vojaška bloka NATO in Varšavski pakt še sicer obstajata, dogovori med ZDA in Sovjetijo po obetajo končno razorožitev tujih sil na evropskem ozemlju. Jalta, Potsdam in Berlin bodo še pred novim XXI. stoletjem le preteklost, zgodovina.

Gorbačov že leta zasleduje svojstveno politiko. Razvoj v Sovjetski zvezi sicer še ni spremenil ideološko in politično status quo-a, je pa vplival na hitre spremembe v satelitskih državah, kjer se narodna ideologija spreminja v nov, mednarodni socializem s pluralistično demokratično miselnostjo. Ta dosega skoro v vseh evropskih deželah večino. Povezava italijanskih komunistov s socialisti, volilna zmaga španskih socialistov, večina socialističnih poslancev v evropskem parlamentu ipd. da misliti, da se Evropa odločuje za demokratični krščanski socializem. Vpeljava verskega pouka (svobodno) v madžarskih šolah, želja madžarske vlade za sporazum s katoliško Cerkvijo in obljuba sv. očeta, da bo prihodnje leto obiskal Madžarsko, morda tudi Ukrajino in Rusijo ter baltske države, manifestacije nemških svobodnjakov pred

evangeljskimi in katoliškimi cerkvami v Vzhodni Nemčiji, vse to dokazuje, da se evropski narodi niso odpovedali krščanstvu. Opozicionalne stranke so tako rekoč unisono v kratkem času zahtevale po vseh državah svobodne volitve, svobodo vere in človekove pravice. Kdo je pričakoval, da bo Vzhodna Nemčija odprla meje in začela podirati berlinski zid ter dovolila sedmim milijonom, da obiščejo Zahodno Nemčijo? Kdo je po 21 letih pričakoval nastop polmilijonske množice v Pragi? Kdo je pričakoval, da ji bodo istočasno govorili praški vladika msgr. Tomašek, Dubček, vodja opozicije Havel? Češki in slovaški narod sta se 27. novembra odločila za dvournno stavko. Začetek je napovedalo zvonjenje v vseh cerkvah, v 700 tovarnah so se oglasile sirene, ustavili so se avtobusi, podzemna železnica, po cestah pa so trobili avtomobili — vse kot protest proti KP.

Sovjeti so pred desetletji z lahkoto obvladali nemško vstajo v Berlinu, prav tako češkoslovaško in madžarsko. Danes je položaj za Sovjetsko zvezo drugačen. ZSSR in države Varšavskega pakta doživljajo veliko gospodarsko in politično krizo, v nekdanj politično strnjenem bloku se je v desetletjih zrušil komunistični gospodarski sistem. Ta je tako rekoč ohromel vzhodni del evropskega kontinenta. Komunistični gospodarski sistem je preživel in danes že ni več alternativa zahodnemu demokratskemu neokapitalističnemu sistemu.

Napovedana združitev Evrope (1992) postavlja vse evropske narode pred zgodovinske odločitve, ki bodo odprle možnosti za mirnejše sožitje. Vse to bo mogoče, če bosta Sovjetska zveza in ZDA to podpirali.

Evropa se po večdesetletni blokadni ločitvi in mrzli vojni, ki sta povzročili oboroževanje do viška, približuje evropski edinosti in povezanosti. Ruskih množic danes ne zanima mnogo „glasnost“ Gorbačova, vse bolj pa perestrojka, ki jim obljublja več gospodarske svobode in višji življenjski nivo. Želje Gorbačova, da se ruske množice vrnejo k Leninu, so ruskim in neruskim narodom le še prazne fraze.

S tega vidika lahko imamo za preroške besede francoskega romantičnega pesnika V. Hugoja (1801-1833), ki je na mirovnem kongresu v Parizu (1849) izrekel naslednje: „Priel bo dan, ko si bodo ZDA in Evropa podale roke preko oceana in začele trgovsko-industrijsko zamenjavo, se povezale s kulturo in umetnostjo, vse za dobro med človekom in Bogom.“

Predsednik ZDA Bush je že pred srečanjem z Gorbačovom in sv. očetom napovedal po severnoameriški TV „nov svobodni svet, ki bo končno in za vselej končal z mrzlo vojno“. Gorbačova je imenoval dinamičnega arhitekta v prepričanju, da bosta Sovjetska zveza in ZDA dosegli načrtovane cilje kot so zmanjšanje vojaških sil v Evropi ter mir in edinost med narodi. V Parizu so se istočasno zbrali predstavniki dvanajstih evropskih držav in izrekli pripravljenost pomagati vsem narodom, da bi nadaljevali s političnimi spremembami in v svojih deželah izvedli svobodne volitve.

Značilna je Bushova izjava: „Želja po svobodi je močnejša kot železo in stabilnejša kot beton.“ S tem je mislil na berlinski zid, ki je bil celo fizično načrt in je odprl meje, čeprav verjetno ne bo popolnoma izginil.

Skoro soglasno s tem je izzvenela izjava glasnika moskovskega zunanjega ministrstva o sovjetski politiki na Vzhodu Gr. Gerassimova, ko je dejal: „Sedaj se uresničuje F. Sinatrova ideja, po kateri si vsaka dežela lahko izbira svoja pota.“

Ko bodo Rusi pristali na svobodne baltske dežele in svobodno Ukrajino, bodo tudi ruski narodi našli „skupno evropsko hišo“, ki si jo menda želi tudi Gorbačov. Le svoboda in edinost med narodi sta jamstvo miru in sreče za vse evropske narode. Tudi za našo domovino — svobodno Slovenijo.

Pristavski

Boštjan Kocmur

Nekaj kritičnih pripomb k Žebotovi knjigi „Neminljiva Slovenija“

Ni moj namen obnoviti polemiko, ki je v predvojni Sloveniji burila duhove. Toda Ciril Žebot je v svoji knjigi „Neminljiva Slovenija“, kar tiče dogajanj v katoliških akademskih društvih in razmerja stražarskega gibanja do Katoliške akcije (odslej KA) v desetletju pred drugo svetovno vojno, navedel toliko polresnic in netočnosti, da meji že na desinformacijo. Posebej o prof. Tomcu in KA, ne le, da nima nobene lepe besede, ampak jima pritisne razen tega še popolnoma negativno nalepko. Zato potrebuje njegovo poročilo, da se v smislu pregovora resnica prav spozna, glasu še z druge strani zvona.

Avtoritarnost in gospodovalne težnje KA

Piše Ciril Žebot: „Zaradi avtoritarnega značaja in gospodovalnih teženj uradne KA po novih pravilih iz leta 1936 so se ta obnovljena katoliška združenja izpred in izven KA znašla v sporih z njenimi člani... Težnje osrednjega laičnega vodstva KA“ so bile, „da uveljavi svojo oblast tudi nad vsemi organizacijami katoliških laikov. Zato so nova pravila KA ta tradicionalna združenja podrejevalno označevala kot „pomožne sile KA.“ (Str. 90/1)

Avtoritarni ustroj in delovanje KA naj bi bil „poglavitni vzrok škodljivih predvojnih nasprotovanj med katoliško usmerjenimi Slovenci“. (Str. 124)

Pij XI. si je zamislil l. 1936 organizacijo KA za vojni čas, za izreden čas skrajne ogroženosti krščanskega sveta po vojaško discipliniranem brezbožnem bloku. Proti nadvse uspešni brezbožni totalitarni organizaciji, je hotel postaviti organizacijsko enakovredno, enotno vodeno in disciplinirano organizacijo katoličanov. Zamislil si je KA kot strogo hierar-

hično grajeno, vertikalno organizacijo, kateri bi bila podrejena glede apostolata, v funkciji pomožnih sil, tudi vsa verska in katoliška društva.

Glede medsebojnih odnosov organizmov KA in glede na odnose z drugimi katoliškimi združenji, je dal papež Pij XI. v pismu brazilskim škofom o KA iz l. 1935 jasna navodila in goreča priporočila.

Glede organizacij KA postavi papež načelo enotnega vodstva, ko pravi, da morajo biti te organizacije „združene v kar najožjjo in organično enoto“ ter medseboj spojene in tesno sklenjene „kakor so sklenjeni udje samega telesa, kakor različni oddelki ene mogočne vojske“.

„Bila bi zato zmeta in silno težka škoda, če bi se ali v župnijah ali v škofijah ustanovila združenja vernikov s sličnimi cilji, kot jih ima KA, ki bi pa bila popolnoma neodvisna in popolnoma v nobeni zvezi s KA, ali kar bi bilo še hujše njej nasprotujoča.“

„Delne ali na ozek krog vernikov omejene koristi, ki bi jih taka društva donášala, bi bile popolnoma izgubljene zaradi škode, ki bi jo povzročila z razpršitvijo in razkrojem katoliških sil, včasih tudi z njih medsebojnimi udari.“ Nato ponovno postavi zahtevo po enotnem vodstvu. (1)

To pismo Žebot, katerega knjiga je nabita tudi z manj pomembnimi citati, popolnoma prezre. Kar se Straži more očitati, je neiskrenost, nek makiavelizem in dvoživkarstvo: z ene strani pomožna sila KA, z druge strani konkurenčno gibanje KA. Mladci (dijaška KA) smo skušali razčistiti položaj: če je Straža pomožna sila, naj se temu primerno obnašajo, t. j. se podredi legitimni avtoriteti, ali pa naj izstopi iz sklopa KA. Pri vsem tem pa je bila tudi sama KA nedosledna, da je trpela to naravnost sovražno strujo v svoji sredi, da je ni izključila, kot je izključila Zarjo. Vir te nedoslednosti pa je iskati pri škofu Rožmanu, ki je skušal vzdrževati ravnotežje med Scilo in Karibdo. Mladcem je večkrat govoril v tem smislu, da bi on mogel avtoritativno razrešiti spor, pa tega noče, ker naj razvoj sam izkaže, kaj je življenjsko in kaj ne.

Prof. Tomec se je pri izgradnji mladčevske organizacije razgledoval in apliciral principe struktur obstoječih najuspešnejših organizacij, ki so bile vse vertikalno grajene, tako cerkvena, vojaška in industrijska. Med cerkvenimi mu je najbolj imponirala jezuitska, ki je bila zamišljena po modelu vojaške strukture.

AN Obtožba gospodovalnih teženj KA je krivična in prikriva lastne oblastniške cilje. Žebot piše, da SDZ in Straža „nista imeli značaja političnih strank, njihovih kril ali pomladkov“. (Str. 429) A že stražarski samozvani naslov „vodilna plast slovenskega naroda“ in vse njihovo delovanje kaže na avantgardno politično gibanje s totalitarno tendenco. Bili so namreč konzorcij Straže v viharju, Mihaelova skupina KA, (2) kongregacija, misijonski krožek, akademski klub Straža, struja v SLS, (3) policijska enota in struja v Slovenski legiji. Kot taki, t. j. kot gibanje, so težili za dosego politične oblasti s pomočjo kulturno-verskega zaledja. Kot „vodilna plast“ niso bili pripravljeni podrediti se, ne na versko-kulturnem, ne na političnem, ne na vojaškem področju.

Pred ta dejstva postavi Ciril Žebot dimni zastor avtoritarizma KA, ki naj bi bil vzrok spora in razkola v katoliški skupnosti.

Resnica pa je, da niso imeli niti KA niti Tomec niti mladci nobenih političnih apetitov niti težnje po oblasti zaradi oblasti same v versko-kulturnem območju. Najlepši dokaz za to so razne mladčevske intervencije pri škofu Rožmanu, v katerih smo prosili škofa naj razreši naš spor s Stražo ali pa naj nas razpusti, pa graški eksperiment s Stražo. (4)

Mladci smo bili do grla naveličani brezplodnih in samouničevalnih borb med brati. Vse je postalo naravnost nesmiselno. Ker nismo hlepeli po oblasti, smo bili pripravljene ne le vstopiti v Stražo, temveč tudi pripravljene na likvidacijo, samo da bi zavladal ljubi mir. Branili smo pač avtoriteto NOKA (Narodnega odbora KA) in načelo enotnega vodstva katoliških vrst sledeč papeževim navodilom, ne pa zaradi oblastiteljnosti. Tega seveda stražarji — tudi Žebot — niso mogli in kot izgleda pisec ne more razumeti. Zato je tudi, tik pred svojo smrtjo, izkopal že zarjavelo „bojno sekiro“ in jo zavihtel proti KA ter ponovno odprl rane, katere smo imeli že za zaceljene.

Prenovljeno okolje v Akademski zvezi in osvoboditev notranjih trenj

„Po prodoru duha Našega manifesta (l. 1932) med študente v Zarji in Danici, ni bilo več obstanka za komunistične celice v tem prenovljenem okolju,“ se pohvali Ciril Žebot. (Str. 66)

„Z ustanovitvijo Straže (l. 1937)... so bila brez večjih pretresov izločena dotedanja medskupinska trenja znotraj Zarje in Danice... Vse tri smeri med slovenskimi katoliškimi študenti so prišle vsaka na svoje, v lastne hiše, v katerih so zatem imele neovirano možnost, da se osamosvojevale tvorno razvijajo in... dogovorno sodelujejo.“ V pripombi (25) pa mora priznati, da „do takega sodelovanja ni prišlo“. (Str. 95)

Ko človek bere gornje poročilo dobi vtis, da sta stražarski manifest iz leta 1932 in ustanovitev Straže leta 1937 rešila težke spore v Akademski zvezi (odslej AZ). A to ni res. Kakšno vzdušje je vladalo v „prenovljenem okolju“ izpričuje dogodek, ki se je pripetil, leto ali dve po tistem manifestu v akademskem klubu Danici. Tam je na steni visela slika Kristusa, kakor ga je predstavljal glavni igralec iz oberamergauskih pasijonskih iger. To sliko si je vzel za tarčo marksistični Daničar in pesnik Ivan Rob in je streljal nanjo. Ko je predsednik zadruga Akademski dom, dr. Janez Fabjan zahteval od daničarskega odbora sankcijo, je to odbor odklonil, češ da Rob ni streljal na Kristusovo podobo, temveč le na sliko igralca. (Sic!)

Povod za samo ustanovitev kluba Straže l. 1937 je dalo isto „prenovljeno okolje“. Položaj v katoliških akademskih društvih je bil v tistem času sledeč: Medtem ko je bil odbor AZ v „pravovernih“ rokah, so pa odbore Danice, Zarje in Savice (5) obvladovali knjižanski socialisti. Ti so v letih 1936 ali 1937 proti AZ formirali Blok Danica-Zarja-Savica. Blok je prirejal predavanja v Beli dvorani hotela Uniona. Leta 1937 je na takem večeru predaval Edi Kocbek o Baskih v zvezi s špansko državljansko vojno.

To slednjo pa je prikazal v istem smislu, kakor jo je že v svojem Premišljevanju o Španiji l. 1936 v Domu in svetu, za kar je članek zaslužil, vsled promarksistične tendence, obsodbo škofa Rožmana. Zaradi te tendence je Kocbekov nastop povzročil velik škandal na zborovanju. Blok je priredil istega leta tudi prvi Bohinjski teden. (6)

Spričo razrvanih razmer, ki so vladale v katoliških akademskih društvih, je prof. Ehrlich izjavil, da se s temi fanti ne da nič narediti in je svoje akademike, ki jih je že prej zbiral v Cirilovem domu, potegnil iz Danice in Zarje ter jih vključil v novo ustanovljeni klub Straža.

To je bil pravi eksodus, ki ga je prof. Tomec označil kot pobeg z bojišča in napravil načrt za osvoboditev Danice: Dirigiral je vse mladčevske bruce in simpatizerje, da se masovno vpišejo v Danico. Na občnem zboru l. 1938 smo vrgli levčarski odbor; krščanski socialisti pa so nato po stražarskem zgledu zapustili Danico in se zabarikadirali v Zarji. S tem se je v katoliški akademski skupnosti dokončno utrdil razkol.

Žebot pravi, da so bila z ustanovitvijo Straže, društva „osvoboje-na... notranjih trenj“, kar naj bi pripomoglo k uspešni borbi proti komunistični zaroti. (Str. 95) Res pa je, kar so prof. Tomec, Revija KA in Mi mladi borci očitali, da so „Stražarji s svojim izstopom iz društev oslabili stališče odločne katoliške linije“, da so dali „Zarji zgled za strujarsko utaboritev“ in da je „strujarska trdnjava Zarje najhujša posledica stražarskega koraka“. (Str. 102) Odpravila so se notranja trenja, v zameno pa smo dobili razkol v slovenski katoliški skupnosti.

Stanovska preureditev katoliških akademskih društev

Pod vplivom okrožnice Quadragesimo anno so se mladi od l. 1935 začeli zavzemati za stanovsko preureditev AZ. V tem smislu se je stanovskemu Cirilskemu društvu bogoslovcev l. 1938 pridružilo Klaidivo, kot združenje katoliških študentov tehnične fakultete. Razvoj se je zaključil l. 1940 s postanovljenjem Danice, ki je postala društvo za študente pravne fakultete, ki so prihajali iz klasične gimnazije. Za one iz realne gimnazije pa se je ustanovilo društvo Pravda. Za filozofsko fakulteto je bilo ustanovljeno društvo Veda in za medicince društvo Vir. Izven sklopa stanovskih društev so ostali Zarja, Straža in Savica.

Žebot vzdržuje, da postanovljenje akademskih društev ni bilo osnovano v encikliki Quadragesimo anno in pove, da so stražarji razen tega to gibanje sumničili, ker so „za tem poskusom... čutili taktiko... vodstva KA, da bi lažje nadzorovali akademsko ohromljene študentske „pomožne sile“, ki bi životarile v utesjenih in le dozdevno stanovskih (fakultetnih) okvirih.“ (Str. 93)

Tomec in mladi so svojo kampanjo za postanovljenje akademskih društev opirali na čl. 87 Qu.a., ki pravi:

„Svobodne organizacije pa, ki že cveto in donajajo lepe sadove, naj skušajo v duhu krščansko-socialnega nauka pripraviti tla za tisto popol-

nejšo obliko organizacije, ki smo jo zgoraj omenili, namreč za korporacijo, in naj jih skušajo tudi pogumno ustvariti.“

To navodilo se seveda more tolmačiti v širšem ali ožjem smislu. Zdi se, da jo Ušeničnik v svojem komentarju razume v ožjem smislu. Med takšnimi organizacijami namreč navaja: zavarovalna združenja, strokovno šolstvo, posredovalnice dela in društva vajencev, ne pa kulturnih študentovskih organizacij. (7)

Stražarji bi torej imeli pravico tolmačiti encikliko restriktivno in so razen tega bili svobodni sprejeti nasvet ali pa ne. Niso pa bili upravičeni podtikati KA slabih namenov in makiavelistične taktike v svrhu dominacije.

Postanovljenje AZ je bil zadnji in edino praktični poizkus, kako zacementirati razkol, ustvariti iz AZ neko organično celoto in tako doseči edinstvo katoličanov. Takšno rešitev je blokiral partikularni interes stražarskega gibanja in ideološki odklon zarjanov. Prevlada partikularnih interesov nad skupnimi je vodilo v razkroj slovenske katoliške skupnosti in slovenske družbe.

Tradicija slovenskega katoliškega gibanja

V obrambo stražarskega stališča se Žebot sklicuje na tradicijo slovenskega katoliškega gibanja, ki je poznalo raznovrstne samostojne organizacije. (Str. 88) To je sicer res. Res pa je tudi, kar piše Jožko Pirc, da je bilo to gibanje „prvenstveno socialno-politično-kulturno gibanje katoličanov“, ki je bilo integristično usmerjeno z zamisljivo „enovite katoliške skupnosti vseh Slovencev in homogenega enotnega delovanja celotnega naroda na vseh področjih zemeljskih stvarnosti.“

Katoliški integrizem se je opiral na enotnost načel, „izključeval je možnost idejnega in kulturnega pluralizma ter medsebojnega sodelovanja različno mislečih članov istega naroda. Neprestane ločitve duhov Ušeničnikovega časa so se globoko vtisnile v slovensko narodno dušo, saj so skoraj vedno vodile do ločitve in sovraštva med osebami“.

Integrizem se je navdihoval „ob monolitni sakralni krščanski družbi srednjeveške dobe, kar se je podrlo z vdorom individualizma, subjektivizma in načel osebne svobode v moderno kulturo“. (8)

Oboji, mladci in stražarji smo bili dediči integrističnega slovenskega katoliškega gibanja, samo da smo se mladci omejili le na versko-kulturno področje, dočim so stražarji obstali na ravni socialno-političnega-kulturnega gibanja s poudarkom na politični ravni.

Klerikalizem Katoliške akcije

Žebot očita KA klerikalizem, ki da se kaže v zanikanju svobode posvetnim organizacijam katoličanov, v sestavljanju pravil, postavljanju volilnih list, v borbi za odbore, ker so agende profanih društev. (Str. 95/8)

Dr. A. Odar na vprašanje, kaj je KA, tolmači: „Katoliška akcija

je sodelovanje organiziranih vernikov pri hierarhičnem apostolatu Cerkve, pod vodstvom cerkvenega načelstva z namenom, da se vse zasebno, družinsko in socialno življenje osvaja za Kristusa Kralja.“ (9)

V namenu KA je torej tudi osvajanje socialnega življenja, med to pa spada brez dvoma tudi društveno življenje organiziranih katoličanov in v tem sklopu tudi volitve odborov. Razen tega gre pri KA za sodelovanje organiziranih vernikov. To pa predpostavlja nek program, skupen načrt in kar je s tem v zvezi ter seveda enotno vodstvo. (10)

Kaj je klerikalizem? Enciklopedija univerzal Herder odgovarja: „Čezmerno vplivanje klera v političnih zadevah. Vzdevek uporabljan po nasprotnikih gledé na legitimni vpliv Cerkve v državi.“

Glede KA je Žebot zamahnil v prazno, kajti KA je laiška (11) in se je razen tega vedno držala stran od strankarske politike. Po mladčevski za-slugi pa je bil vržen levičarski odbor Danice, ki bi brez naše intervencije ostal po stražarskem eksodusu v rokah krščanskih socialistov. S tem smo mladeči rešili celo generacijo katoliških študentov, ki bi se sicer v veliki meri priključili kasneje OF. Tako smo mi razumeli organiziran apostolat.

Slovensko katoliško gibanje Ušeničnikovega časa pa je v resnici nosilo vse znake klerikalizma. Ni bilo jasne ločitve med strankarsko politiko, kulturo in vero. Knezoškof Jeglič je bil verski poglavar, obenem pa naj-vplivnejša osebnost v SLS. To se je izkazalo ob razhodu s Šušteršičem in ob njegovi jugoslovanski izjavi (Septembrska deklaracija l. 1917).

SLS pod Korošcem ni imela svoje lastne organične politične organizacije, temveč le krovno organizacijo zaupnikov, ki je slonela na slovenski versko-kulturni, prosvetni in gospodarski strukturi. Ta se je politično angažirala in mobilizirala ob vsakokratnih volitvah.

Prof. Ernest Tomec je prelomil s to tradicijo, ko je delovanje KA ostro ločil od strankarske politike. Nadaljeval pa je s tradicijo katoliškega integrizma, v kateri sta katoliška načelnost in homogenost katoliških vrst igrali prvenstveno vlogo. Stražarsko gibanje pa je tradicijo integrizma prevesilo na politično področje.

Profesor Ernest Tomec

Ciril Žebot omenja v svoji knjigi prof. Tomca tako mimogrede, kot predstavnika avtoritarne skupine v orlovskem vodstvu, skupine, ki je nato prevladala tudi v preurejeni KA. „Ta ozkosrčna skupina je l. 1929 izključila Akademskega orla iz orlovske organizacije zaradi križarstva in l. 1940 Zarjo iz pomožnih sil KA (zaradi marksizma, n. op.) ter ožigosala Stražo za „eno najslabših pomožnih sil“. (Str. 113, 121/2) O Tomcu pove še, da je izrabljaj „besede Papeža Pija XI. zastopnikom Pax Romane“ glede na specializacijo akademskih društev, pa da je očital Straži hinavščino in da je protipapeška. (Str. 99/102)

To je vse, kar ve C. Žebot povedati o prof. Tomcu. Prikaže ga kot neko „sivo eminenco“, ki iz ozadja dirigira preganjanje katoliških disidentov.

V Seveda to ni bil Ernest Tomec, temveč le njegova popačena slika. Drugi odlični Slovenci so imeli o tem možu popolnoma drugačno mnenje. Za primer ena anekdota. Ko sem aprila 1. 1942, po Tomčevi smrti, obiskal mladčevskega duhovnega asistenta prelata dr. Odarja, da bi mu sporočil Tomčevo poslednjo voljo glede vodstvenega nasledstva v mladčevski organizaciji, je ta bruhnil v jok in med ihtenjem začel tarnati: „Kakšna nesreča! Kakšna nepopravljiva škoda! Če umrje škof, to ne predstavlja večjega pretresa v cerkveni organizaciji. Izvoli se novega škofa in stvar gre naprej. Za Tomcem pa je nastala neizpolnjiva praznina, kajti Tomec je bil edinstvena osebnost, velikan, ki se narodu rodi vsako stoletje eden!“

Prof. Tomec je bil organizator, vzgojitelj, predvsem pa reformator, ideolog novega slovenskega dijaka, novega slovenskega človeka.

Na vprašanje, kaj hoče dijaška KA, odgovarja v Ideološkem programu mladčevstva: „Dijaška KA hoče novega dijaka, nov tip dijaka.“ Gre za oblikovanje nove vrste dijaka z novimi lastnostmi, ki bi tvorile „neko stalno, uravnovešeno in harmonično celoto. Te lastnosti so lastnosti uma in volje, so moralne kreposti in tehnične sposobnosti.“

„Lik se izvaja iz ciljev... cilj diktira obliko.“ Ta novi tip, ki se „ustvari v jedrnih četah kot kolektivna tvorba podobnih, t. j. po istem idealu oblikovanih poedincev,“ je rešeniški lik, ki po Kristusovem zgledu rešuje z besedo, zgledom in žrtvijo.

Potrebna je obnova, nov človek v smislu Pavlovega gesla: sleči starega človeka in obleči novega človeka.

„Ni obnove brez pokore... Odpoved ima prvenstveno vlogo pri vsaki nravni obnovi. Ona šele pokaže, koliko je vredna naša volja, naša molitev, da, celo naše delo.“

„Tako naj svetli vaša luč ljudem, da bodo videli dobra dela“ (Mt 5, 16). „Z obnovo je treba najprej začeti pri sebi... Če hočem, da drugi postanejo kristjani vsaj za silo, moram jaz najprej biti vidni kristjan. To pa pokažem z odpovedjo.“

Kot glasnik pokore in odpovedi, je bil E. Tomec nekak slovenski Janez Krstnik. Rad je parafraziral Janezovo izjavo glede Kristusa: „On mora rasti, jaz pa se manjšati“ rekoč „cilj mora rasti, jaz pa se manjšati“. To je bilo nekakšno njegovo življenjsko geslo, jedro njegove vzgoje in značaja. Visoki cilji, neupogljiv značaj pa osebna ponižnost in odpoved. To je bil Tomec: možak, trden kot skala, luč v svetilniku, obenem pa nesebičen in skromen.

H koncu še eno vprašanje: kaj je prof. Tomca nagibalo, da je kljub tolikemu nasprotovanju tako neupogljivo, naravnost trmasto vztrajal in upal proti vsemu upanju na Pija XI. zamisli KA?

V „Ideologiji“ na vprašanje, kaj je privedlo do ustanovitve KA, odgovarja: „Težki položaj Cerkve in krščanstva sploh pa tudi vsega sveta... Pij XI. je izjavil, da izza vesoljnega potopa ni bilo huješe stiske, kot je današnja stiska človeštva... (zato) da dosedanja pastoralna teologija ne za-

došča več... Treba je hitrega, energičnega, enotnega dela... Pij XII. je v svoji prvi slovesni okrožnici izjavil: „Kristus je uslišal prošnjo Cerkve, ki kliče, naj ji pošlje delavcev za žetev, in jo je uslišal kot je za ta čas primerno: poslal ji je delavce Katoliške akcije.“ In še: „Če papež tako žene kako stvar, kakor je gnał Pij XI. KA, je to zanesljivo znamenje, da Bog to hoče. To pa je znamenje: če bomo papeža ubogali, bomo dosegli rešitev mase, kulture, mišljenja, nastala bo nova krščanska doba, kakor je bila v srednjem veku. KA hoče izzvati katoliško poplavo, poplavo čez ves svet. (12)

V zvezi s tem je pogosto navajal izjavo Pija XI.: „Kdor udari KA, udari papeža; kdor pa udari papeža, umrje!“ Pri nas je proti KA silno nasprotovanje, celo med duhovniki, je tožil. Za to bo prišla kazen.

Torej, ne oblastizeljnost, temveč prepričanje o božji volji, je bila motivacija Tomčevega res nadčloveškega napora.

OPOMBE IN VIRI

- (1) Naša pot. Nekaj smernic katoliškemu dijaštvu: Pismo sv. očeta brazilskim škofom o Katoliški akciji (Knjižnica KA za mladino, Ljubljana 1936), str. 10/1, 13/14.
- (2) Do l. 1935 sta obstajali za študente v Sloveniji dve KA in sicer, Mladci za srednješolce, Mihaelova skupina KA za višješolce. Ko je l. 1935 škof Rožman potoval v Rim „ad limina“, je papežu tudi poročal o teh dveh Katoliških akcijah, na kar ga je papež zavrnil: „To ravno Katoliška akcija ni!“ Po njegovi zamisli namreč, je bilo bistveno za KA prav enotno vodstvo. (Gl. Brazilsko pismo!). V smislu papeževih navodil, je škof ob povratku ukinil Mihaelovo skupino in dal Mladcem mandat za delo v celotnem študentskem okolju.
- (3) Na straneh 109/10 Ciril Žebot potoži, kako so „ljubljski zaupniki“ Mihe Kreka od l. 1942 „prav po sektaško odpravili stražarje in tudi nemarksistične tretje skupince“ od vodstva v JRZ (Jugoslovanske radikalne zajednice) in da je to protistražarsko stališče ohranila SLS tudi v l'begunstvu.
- (4) Po umiku iz Slovenije l. 1945 so se na graški univerzi srečali mladčevski novinci s stražarji in so se morali soočiti s starim nerešenim vprašanjem. Mladci so se odločili za radikalno rešitev in so vsi vstopili v klub Stražo, kar je imelo za posledico razbitje mladčevske skupine.
- (5) Savica je bila klub katoliških akademičark.
- (6) Drugi Bohinjski teden l. 1939 je priredila samo Zarja, ker se je medtem Blok zrušil, ko je Danica, potem ko so na volitvah l. 1938 krščanski socialisti izgubili daničarski odbor, izpadla iz njega.
- (7) Glej Naša pot XXI str. 161.
- (8) Jožko Pirc: Aleš Ušeničnik in znamenja časov (Ljubljana 1986, str. 323,332/3).
- (9) Dr. A. Odar: Katoliška akcija in delo v njenih organizacijah (Bs. As. čl. 11).
- (10) Prim. ib. str. 27.
- (11) Istotam čl. 21: „Katoliška akcija je neduhovniška (laiška), ker jo sestavljajo in vodijo verniki (laiki).
- (12) Prof. Ernest Tomec: Ideološki program mladčevstva (šapirografska izdaja, Ljubljana 1944) str. 2, 9, 11, 15/18, 25.

Junijska deklaracija slovenskega protikomunističnega borca

Po celem svetu kažejo znamenja, da se krvavi komunistični sistem bliža svojemu sramotnemu koncu. Ob tem mednarodnem vrenju pa je položaj Slovencev v domovini gotovo edinstven.

Kje drugje na svetu so komunistični priganjači izrabljali stisko svojega lastnega naroda, trpečega pod peto fašizma in nacizma, da so morili najzavednejše Slovence, s prikrievanjem svojih resničnih namenov zapeljali mnoge nesluteče v sovraštvo do svojih bratov in, ker drugače niso zmogli, samo z odločilno pomočjo južnih zaveznikov dograbili svojo krvavo oblast.

Kateri narod v Evropi ima pod rušo na svojem narodnem prostoru razmeroma toliko žrtev, ne od boja ampak od pokolov razdivjanih komunističnih rabljev? Kje drugje v Evropi komunistični krvniki ali pa njihovi sinovi še danes žanjejo slavo za svoja nekdanja bratomorna početja?

Ni čuda, da v takem ozračju, ki mu ni para, slovenski komunistični trinogi ali pa njihovi duhovni sinovi iščejo iz zagate pot, po kateri naj bi volk ostal sit, četudi koze ni več. V domovini skuša sedaj ta volk menjavati dlako z navidezno demokratizacijo, v tujini pa z bahavim razkazovanjem navideznega slovenskega rodoljubja tudi pred tistimi, ki jim je samo z begunstvom uspelo rešiti življenje pred njegovim krvavim terorjem.

Med take komedije spada tudi najnovejša Majniška deklaracija iz Slovenije. Če bi bila kampanja za njo količkaj iskreno domoljubna, bi se njeni pobudniki v tujini zagotovo obrnili na društva, ki ob vsem pritisku drugorodnega okolja združujejo še vedno zavedne Slovence. Toda namen je drug, zato do kaj takega ni prišlo.

Kako naj torej borci posamezno podpisujejo to Majniško deklaracijo, če pa njeni nosilci prihajajo s slovensko zastavo pod krvavo zvezdo, če zamolče „narodnega heroja“ Ivana Mačka, ki je ukazal pomoriti domobrance, če zamiže pred trdno vkopanim stebrom-spomenikom Slovenske Laži pred ljubljansko stolnico? Kako si bo mogel slovenski narod, še vedno umetno in sovražno razcepljen med prave in neprave Slovence, sam krojiti svojo usodo? Kako naj si slovenski narod sploh pridobi kakšno mesto v Evropski skupnosti, če pa prihuljeno zakriva grobišča tisočernih, Slovencev in Neslovencev, masakriranih na slovenski zemlji?

Slovenski narod v domovini se mora najprej prebuditi iz omame, s katero so ga opijanili komunistični čarovniki in njihova „Osvobodilna“ fronta. Kdo je ob okupaciji sejal sovraštvo do bratov, ki „ga“ prej Slovenci nismo poznali? Kdo je začel z revolucijo in klanjem, kdo je z umorom bana Natlačena odklonil vsako spravo, potem ko je ta prav v znak sprave ukazal uničiti ves material o komunističnih veljakah, da ne bi padel v roke narodnemu sovražniku? Po skoraj polstoletnem pranju možganov mora slovenski narod priti do tega, kaj je Osvobodilna fronta v resnici pomenila in

kakšno strahotno škodo je slovenskemu narodu prizadejala. Majniška deklaracija o tem ne črnhne besedice.

Za cilje navedene v Majniški deklaraciji pa so slovenski protikomunistični borci skoraj že pred pol stoletja prostovoljno ponujali pa tudi prelivali svojo kri prav proti tistim, ki so se šele danes, prisiljeni, dokopali do njih. Za iste cilje je večina domobrancev, prestreljena, padala v kočevska brezna. Kaže pa, da ta, s krvjo zapečatená zaveza nenadoma ne velja več. Sedaj naj mi, redki preživeli, podpisujemo papir in jamčimo legitimiteto ponujeni roki neskesanih rabljev ali njihovih potomcev, roki, ki se ni tresla ob klanju in sramotenu življenj darovanih na oltarju SVOBODNE SLOVENIJE. Pri vsem tem pa hočejo te cilje prikazati kot najoriginalnejši žlahtni sad, ki je mogel pognati šele sedaj na njihovem rodoljubnem zelniku. Kdo jim more sploh še kaj verjeti.

Slovenski narod se mora najprej iztrezniti. Brez tega razne temeljne listine in deklaracije ostanejo le napihnjen kič, brneč bron, ki votlo doni. Vsaka politika, zgrajena na izprevrženosti, vodi samo v pogubo. Ko bo med Slovenci zavládala zdrava pamet, se bo resnična in uspešna slovenska politika šele začela.

Columbus

POPRAVKI

Je že tako, da pri daljših člankih hoče tiskarski škrat odigrati svojo vlogo. Hoče biti važen. Tako tudi v članku „Mladci v Cerarjevi in Žebotovi knjigi“ v prejšnjem Vestniku, št. 3, 1989.

Na str. 138 v 12. vrsti od spodaj navzgor je prava letnica 1942. da sem v tem letu prevzel poveljstvo VS.

Na str. 127 v 1. odst. zgoraj je pravilna letnica 1931, saj to pove naslov „Quadragesimo anno“ — v 40. letu po izidu „Rerum novarum“ Leona XIII. 1891.

Da je razlika med pridevnikoma predhoden in prehoden, ve vsak povprečen Slovenec, ne pa tiskarski škrat. Torej je treba brati „potrebo predhodne dogovorjenosti“ sredi 133. strani.

Duhovni voditelj škofa Rožmana je bil p. Ramšak (ne Remšak).

Da je razlika med pridevnikoma oblikovalen in oblikovan bistvena, v prvem primeru aktivnega, v drugem pasivnega značaja, je tiskarskemu škrtu neznanó. Na str. 135 v peti vrsti je torej pravilno „življenjsko oblikovalna“.

Tiskarski škrat je tudi mnenja, da se stavki ne smejo začeti z veznikom „In“. Jaz ostajam mnenja, da se smejo.

Ob tej priložnosti naj dodam, da bi v Vestniku št. 2 (1989) na str. 75 moralo biti zapisano Škerbčevó ime in ne moje pod sestavkom, ki je vzét iz Škerbčevih Spominov. Jaz sem sestavek le posredoval. Da je škrat opustil narekovaj na koncu teksta, so bralci verjetno sami odkrili.

J. Grum

Žebot kot paradigma

(Ponatis iz KATEDRE, marčne številke/89)

Dejan (Pušenjak, op. ur.), reagiram na tvoje pismo, ki si ga napisal odg. ur. Katedre S. Dravincu ter nato dal objaviti. Ker se problematika, izražena v tvojem pismu, nanaša tudi name in je nasploh na nek način paradigmatična, želim k tvojemu pisanju dodati nekaj misli.

Najprej moram reči, da se v svojem pisanju v osnovi motiš, vendar moram to tvoje naziranje na nek način celo razumeti ter ga takoj vnesti v nek realistični kontekst, saj je prav ta kontekst povzročil, da razmišljaš napačno. Ta kontekst je seveda represivna klima okoli naju, ki je še vedno nabita s polno nevarnostmi, ki kot Damoklejev meč visijo nad nami. Ta režim se še vedno redi od represije, v katero je všteta cela vrsta tabujev. S tabuji pa vemo, kako je... So predvsem zato, da nas z njihovo pomočjo jalova oblast drži na vrvcih...

Mislil tudi, da si razmišljal in nato apeliral za neobjavo Žebotovega teksta zavestno napačno, in prav zato te moram v tem represivnem kontekstu, ki je povzročil tvoje odločitve, na nek način razumeti, pa čeprav se s tvojo potezo nikakor ne strinjam. Enostavno, ne želim, da bi se ta tvoja reakcija začela ponavljati, in da bi se izrodil v selektorja, ki bo preko svojih kolegov odločal, kaj sme v objavo in kaj ne, kaj je politično sprejemljivo in kaj ne. **Katastrofalno preveč smo redili takšnih „selektorjev“ na svojih prsih** in najbolj me prizadeva, ko takšna nagnjenja opažam pri svojih vrstnikih, pri ljudeh, ki komaj vstopajo v javno življenje.

Iz tvojega teksta se lepo zrcali kontekst, t. j. vse represivno sranje okoli nas, še posebej pa skrajno problematična reakcija na to represivno in neperspektivno klimo. Goli strah je botroval (ne obsojam te!) pri tvojem posredovanju, da **Žebota ne bomo brali**. To še niti ni tako grozno, katastrofalni so namreč tvoji „argumenti“ (ki bi jih moral na nek način celo tolerirati, sprejemati, jih jemati kot sestavni del civiliziranega dialoga), zakaj Žebota ne bo v Katedri.

Prav s temi „argumenti“ pa se v osnovi motiš!

Danes je vsakemu, ki se le malo bolj zakoplje v literaturo, popolnoma jasno, kdo je (bil) **Žebot**, zakaj so nastajale vaše straže, kasneje domobranci, zakaj VOS-ovski terorizem KP in kaj je pomenjal, čemu talci in deportacije v taborišča, predvsem pa vzroki in nato posledice revolucije oziroma državljanske vojne, čemu vse te blazne usmrtitve in poboji tisočev med vojno in tisočev po vojni (!), in vse, kar je iz te revolucije sledilo: oblast z gorami političnih zrežiranih procesov, usmrtitev, zapiranj, uničenj kmetov, ustvarjanj tabujev, diktatur in monopolov ideološkega monizma, ekskomunikacij, negativnih kadrovske selekcij, ekološkega ter gospodarskega poloma...

In ta blazna kontinuiteta še vedno traja.

Moram se takoj vrniti tja, kjer, kot izgleda, ti zgodovinskega vedenja v temelju manjka, pa ne le tebi, ampak več ali manj nam vsem.

Gre za koreninjenje, celo za samo glavno koreniko nekega civilizacijsko zgrešenega eksperimenta, ki niti pravi eksperiment ni bil, ampak neka kvazi novotarija za preslepitev množic pri grabežu gole oblasti. Z današnjega zornega kota je to povsem razvidno.

Ta korenika se je zaredila prav v tistih dveh usodnih letih 1941 in 1942, v katerih je prišlo do dejanj, ki so kasneje z reakcijami na ta dejanja privedle v neizbežni proces državljanske vojne, skratka vsega, kar le-ta pomenja; od tega, kar se je o komunizmu vedelo iz predvojnega časopisja na osnovi Sovjetske zveze (glej odlično knjigo Marka Jenšterleta Pogledi na Sovjetsko zvezo, založba Krt), VOS-ovskega terorizma, streljanj talcev, prisvajanja monopola nad odporom proti okupatorju, z grožnjami seveda, dolomitska izjava, partizansko vojvodstvo, likvidacije... (o vsem tem konkretnije na osnovi pričevanj in virov glej Tone Ferenc Ljudska oblast, I. del; Teksti Spomenke Hribar v Novi reviji; France Bučar v knjigi Usodne odločitve, ki je izšla dec. lansko leto,...). To so v grobem naštetih elementi, ki so povzročili reakcije in le-te spet protireakcije, do samega procesa državljanske vojne.

V svojem tekstu je najbolj osupljivo to, kako povsem neargumentirano enačiš komuniste in Žebota (recimo, da je Žebot v tem primeru samo paradigma protirevolucije). Da ne govorim o tem, kako skozi večino svojega teksta razvijaš za resnega človeka povsem nesprejemljive teze tipa: „kaj bi bilo, če bi...“ Lepo te prosim! S takim poceni prijemom lahko izničiš prav vse na tem svetu in se mi upira, da bi s temi tvojimi konstrukti polemiziral.

Dosti manj škode bi si naredil, če bi odigral odkrito igro in rekel preprosto: „Ne, z objavo Žebota je trenutno veliko tveganja, pripravimo prej vsaj dober teren, da nas ne bojo takoj prepoceni zatokli“, in bi te vsak razumel, s tem, ko pa se pojaviš v javnosti s tako poceni kvaziargumenti in pokažeš na svoje pomanjkanje osnovnega znanja iz naše ključne polpreteklosti, pa lahko koga zgolj razočaraš, kot si mene. In nič več.

Dejan, še enkrat. Verjetno celo, vsaj upam, sam veš, da se v osnovi motiš. Ta osnova pa je, da si blokiral objavo misli, ki jih na drugačen način Slovenci (vsaj širše, razen izjem) ne moremo, ne smemo prebirati. Tudi ti praviš, da Žebotove knjige še nisi imel v rokah. Pa kako bi jo sicer, saj ti je to, kot večini Slovencev, otežkočeno, če že ne kar onemogočeno/prepovedano. Sam sicer na nekem mestu proti koncu praviš, da Žebota niti ne misliš brati, kar razumem, da tudi v pogojih ne, ko bi ti to bilo omogočeno. Tvoja stvar.

Že grobo branje tvojega teksta pokaže, da te vsebina Žebotovega odlomka iz njegove knjige *Neminljiva Slovenija* sploh ne zanima (ali pa vendarle?), ampak, da se bojiš z objavo Žebota tvegati; da ne bi bil objavljen Žebot „mina“, na katero bi naleteli kot že Kavčič in Zavrl, kot sam praviš. Saj se strinjam, da ta nevarnost obstaja, vendar, prav za to gre: da to „mino“ to nevarnost detabuiziramo, da ji vzamemo veter iz jader, da si izborimo neko svobodo, ki nam pripada, **svobodo dostopnosti do informacij**,

na osnovi katerih bomo lahko sami izpeljali zaključke in podoba nekega časa, v katerem korenini naša beda.

V tvojem tekstu sta jasno opazni dve razpoloženji. V prvem delu hočeš prepričati Saša, naj ne gre v objavo z Žebotom. Vendar ga prepričuješ z blazno prozornimi in meglenimi protiargumenti. V drugem delu se pa čustveno razsujete nad našo mizerijo, nad tistimi, ki so nas v to mizerijo pripeljali in nam še vedno krojijo usodo. Gre za njihovo krčevito oklepanje pridobljenih/prigrabljenih monopolov, privilegijev, položajev... in če jih hočemo argumentirano izločiti iz igre (ne pa po zakonu ulice ali pragozda, kot so to počeli ves čas sami in kar je na jugu spet aktualno), moramo pokazati na sedanje in na pretekle svinjarije, ki so jih počeli. Če si bomo predočali samo sedanje, to ne bo dovolj, potrebno je pregledati tudi njihovo revolucionarno pot oziroma njihove revolucionarne „prijeme“ na tej poti do cilja/do oblasti.

Strašno me moti, kako vse mečeš v isti koš, ko razvijaš tezo, da so oni enaki oziroma, da bi bili enaki, če... Ampak tako vendarle ne gre!

Že drži, da bi bila glavni in odgovorni urednik pod neposrednim udarom, vendar nikakor ne smeta biti samo onadva. Morebitno breme si moramo vsi naložiti na pleča, še posebej pa predlagalec in pripravljalec teme, to sem pa jaz. Saj ne gre tu za neko slepo nepoznavalsko zaletavo tveganje ali celo izzivanje, ampak za argumentiran in organiziran poskus reševanja nekega v nebo vpijočega nesmisla/non-sensa, ki ga ta režim še vedno uporablja kot permanentnega dežurnega sovražnika(!).

Slovenska politična emigracija je sestavni del naroda ali, če hočeš, tega teritorija, del, ki je moral nasilno zapustiti svojo domovino oziroma vse, kar le ta pomenja (domove, pokrajino, sorodnike, prijatelje...). To, da so „strašni zločinci“, nam je indoktrinirala poblaznela ekstatična kompartijska propaganda! In nič več. Vsak resen preučevalec naših korenin ve, kdo je bil resnični zločinec, celo množični, genocidalni in kdo je sploh (načrtno) začel(!)...

Tu mi nikakor ne gre za pogrevanje državljanske vojne, temveč nasprotno, za končanje! Državljska vojna na Slovenskem bo končana, ko bodo zgodovinska dejstva v javnosti vsaj približno znana, in ko bo eden od glavnih proizvodov še vedno prisotne državljanske vojne, slovenska politična emigracija, končno detabuiziran! Tabu SPE razumem namreč tudi kot metaforo svoje nesvobode. Dokler ne bo SPE detabuizirana, do takrat bodo okoli mene prisotni tudi drugi elementi nesvobode.

Dejan, v Katedri si pred kratkim tudi sam objavil lastni intervju s partizanom Novljanom (sicer se mi upira kakršno koli tovrstno očitanje), tako da v bistvu sam sebe sedaj pobijaš, pobijaš neko zdravo mišljenje, do katerega si se že prikopal, in to dela tvoje nestrinjanje z objavo Žebota še bolj prozorno.

Sicer pa, postmodernistična poza: kaj me briga preteklost, glejmo raje v prihodnost; ta poza nima v tej umazani realiteti kaj početi. Tudi sam bi rad živel po tej pozi, vendar ne gre, svet okoli nas tega ne dopusti...

Življenje v takšni državi, kjer še vedno moraš paziti na vsako besedo in na vsako gesto, je nevzdržno. Ravno za to gre. Zato je potrebno streti „zadnje“ tabuje, še posebej, ko vemo, da so te tabuje ustvarili oblastniki, da z njihovo prisotnostjo laže vladajo oziroma zadržujejo svoje oblastniške stolčke.

Da ne bi bilo več treba živeti v totalitarizmu, zaradi česar, kot praviš še obstaja v tebi strah ob iskanju službe, ki ti bo delo na Katedri negativna hipoteka, da se ti na ulici ne bi bilo treba stiskati ob zid ali mračno vežo, če bi hotel nepopularno govoriti o oblasti — državi, partiji, Titu... tudi zato se je potrebno lotiti enega od zadnjih velikih tabujev našega vsakdana, to pa je slovenska politična emigracija. Dokler ne bomo kritično pregledali, zakaj obstaja SPE in kaj le-ta predstavlja, bomo še naprej samo jadikovali nad eventuelnimi „minami“, na katere lahko naletimo, na negativno hipoteko zaradi tega, na... vseobsežni totalitarizem tabujev (oblastniških monopolov in manipulacij). SPE razumem kot „fenomen“, kot paradigmo neke klasične prepovedi, izločenosti, ekskomunikacije, monopolov..., ki ne prenese kritičnega zgodovinskega pretresa. In vsi čutimo na lastni koži, kaj se s pomočjo te samopašnosti oziroma tabuja poraja in iz-rodí...

Zaradi vsega tega in še marsičesa, za kar mi prostor ne dopušča, sem za začetek pisanja o SPE, o prepovedani emigrantski literaturi, o žebotovem poglavju oziroma njegovem objavljanju (iz njegove odlične knjige), ki nam bi pomagalo dojeti, kje in kaj je tista glavna korenika naše današnje vsespšne bede...

IVO ŽAJDELA

Na rob spravnim spomenikom

Najprej moram čestitati g. Zdravku Vatovcu za njegov pogumen in vsebinsko bogat članek v Sobotni prilogi Dela 9. septembra 1989, pa čeprav je zašel včasih malo v protislovje. Moram priznati, da se v marsičem, kar je zapisal, strinjam z njim, na ostalo pa ga bom poskušal v nadaljevanju dobrohotno opozoriti in morda tudi dopolniti ter mu na ta način pomagati, da se obravnavana tematika kar najbolj približa k realnosti.

Z njegovim prizadevanjem, da se postavi spomenik vsem žrevam vojne, fašizma in stalinizma, se popolnoma strinjam. Pa čeprav je stalinizem na Slovenskem med drugo svetovno vojno povzročil nepri- merno več žrtev kot pa fašizem. Fašizem je vsaj pobijal tuje (s tem ga, jasno, nočem niti malo opravičevati!), medtem ko je slovenski komunizem*

* Pisec tega pisma, poslanega tudi na Sobotno prilogo DELO — dosedaj še ne vemo, če je bilo pismo tamkaj objavljeno — v izvorniku često uporablja izraz „stalinizem“ z vsemi njegovimi izpeljankami. Ker uredništvo lista v principu že od vsega početka odklanja zavajalno distinkcijo med „komunizmom“ in „stalinizmom“, si je dovolilo termin stalinizem nadomestiti s pravnim in polnoveljavnim izrazom „komunizem“. Ta beseda pokriva po-

pobijal prvenstveno lastne brate. Komunistem oziroma njegovi „vojvode“ so po Dolenjski, Notranjski in v sami Ljubljani pobili preko 1.600 ljudi, ko še ni bilo ne duha ne sluha o kakršni koli „beli gardi“. Komunisti niso začeli „osvobodilnega boja“ temveč z revolucijo. In povsem logično je, da je takšna krvava revolucija morala poroditi kontrarevolucijo. Demokrati protikomunisti niso mogli kar mirno gledati in čakati, da jih komunisti pokončajo. Komunistem je začel svojo revolucijo pod krinko OF protipravno, saj ga za kaj takega niso nikoli pooblastili politični predstavniki slovenskega naroda.

Danes dogodki povsem dokazujejo, da so imele Vaške straže ter kasneje slovenski domobranci popolnoma prav, da so se proti temu terorizmu komunistične partije takrat uprli. Kaj pa nam je drugega preostalo!? Marsikdo bi rad mogoče ob tem vprašanju modroval različne (ne)možne opcije, vendar, takrat so komunisti na debelo pobijali ter izvajali revolucionarni teror. Prav danes sem dobil pismo Ivana Korošca iz Buenos Airesa, ki je predsednik Zveze borcev za Argentino in nekdanji bojevnik 1. štajerskega bataljona slovenskih četnikov, ki so odšli na teren, da bi se borili proti okupatorju. Med drugim mi je zapisal: „Lepo se Ti zahvalim za Tvoje priznanje h govoru ob obletnici domobrantskih žrtev. Skušal sem prikazati resnico brez sovraštva. Iskal sem pozitivne momente tudi pri nasprotniku in jih javno priznal: Bili so ljudje. Če partizani ne bi imeli političnih komisarjev, bi ne bilo sovraštva, ne bi bilo odpora — ne bi bilo nas nasprotnikov. Že od vsega začetka našega boja strogo ločim partizane od komunistov — zločincev.“

Edini, ki so v Sloveniji res začeli pravi narodno osvobodilni boj proti Italijanom, so bili Tigrovc. Njihov glavni organizator je padel na Travnici gori, kjer ga je zahrbtno ubil infiltriran komunist. Italijanski vojski so sporočili, da se Zelen skriva tam v planinski koči, toda, ko so vojaki prišli tja, je bil že mrtev, vendar so Italijani to dejanje kljub vsemu pripisali sebi. To je ena verzija, ki je takrat krožila v tistih krajih, kjer sem tudi sam odrasel, druga pa je, da so ga komunisti takrat Italijanom sami prijavili, ker so se Tigrovc takrat prištevali za ostanke premagane jugoslovanske vojske.

G. Vatovec zapiše: „Razstava o boju knojevcev in oznovcev s kontrarevolucijo v prvih petih letih po vojni me ni prepričala, da je bila ta kontrarevolucija kaj resna zadeva; še Bitenčeva skupina, obsojena nekaj dni pred pričetkom prvega dachauskega procesa, ni bila nobena zares nevarna organizacija.“ Kot eden še živečih iz takratne Bitenčeve skupine, to lahko potrdim z vso odgovornostjo. Takrat smo se omejili na zbiranje političnih in gospodarskih informacij, ki smo jih posredovali ameriški informativni službi (CIA). Po sestrelitvi dveh ameriških letal leta 1946 nad Slovenijo so

jem nečesa, kar je „v bistvu nekaj slabega“ in zato je odveč novodobni prišlek „stalinizem“, ker se oba nanašata na eden in isti in enak pojav in delovanje, samo da je prvi obremenjen s celo svojo zgodovino. — Prepričani smo, da se bo po kratkem premisleku pisec, naš soborec V. Levstik, strinjal z našimi razlogi in bo ta „popravek“ v njegovem dopisu mirno sprejel, posebno še, ker nam čas ni dopuščal pismenega predhodnega posveta z njim.

se namreč razmere med ameriško vojsko v Trstu in Titom tako poslabšale, da so se angloameričani pripravljali uresničiti jaltski sporazum s Sovjeti, znani fifty-fifty, ter zasesti Ljubljano, Zagreb in Dunaj. Nenadni obisk ameriškega senatorja slovenskega porekla iz Minnesote Blatnika v Trstu, znanega levičarja, je takrat poseg angloameričanov preprečil.

Omenjena je dachauska skupina. Brez dvoma nekaj zelo tragičnega. Pravi, da revolucija žre svoje lastne sinove, toda pri dachauskih procesih in pri Golem otoku je toliko huje, ker so komunisti na oltarju svoje oblasti kot žrtvena jagnjeta uničevali lastne ljudi — komuniste. Ali ni to pretresljiva tragika, g. Vatovec?

Ne pozabimo pa, da imamo Slovenci poleg že znanih dachauskih procesov še enega iz leta 1945 — t. im. prvi dachauski proces. Zgodaj spomladi 1944 je zelo sposoben domobranski polkovnik Peterlin organiziral tajno organizacijo slovenskega domobranstva. Njegovi najožji sodelavci so bili major Križ, kapetan Ilovar, Bajc Jože, Mehle Cene in drugi. Za ta namen sva bila za posadko v Velikih Laščah odgovorna kapetan France Grum in jaz. Program in cilji te ilegalne skupine oziroma organizacije so bili: udar na nemško vojsko po vsej Sloveniji, oklicanje slovenske vlade ter vpoklic rezervnikov, da se izkrcajo v Istri. Nemci so to organizacijo odkrili s pomočjo... (koga?) ter jo odpeljali v Dachau. Ob koncu vojne so komunisti proti volji te skupine izvedli pravo ugrabitev ter jih skrivoma iz ameriške cone preko Češkoslovaške prepeljali v Ljubljano, kjer so bili na t. im. božičnem procesu obsojeni na ustreitev. O usodi Peterlinove skupine in o prvem dachauskem procesu se ni doslej v Sloveniji še nič pisalo in skrajni čas je, da se ta zadeva javno raziše.

Da bi bila tragika (ali ironija) še večja, je to ugrabitev Peterlinove skupine iz Dachaua v Ljubljano organiziral obsojenec na 3 leta v kasnejših dachauskih procesih, Vlasto Kopač, ki se s tem dejanjem še danes hvali po Ljubljani. Ob tej priložnosti Kopača, kot ne le neposredno pričo, ampak celo kot organizatorja te akcije, pozivam, da le-to javno razgali.

G. Vatovec omenja tudi tragične usode prekomorcev. O tem nekoliko več izvemo iz knjige končno spregledanega Jožeta Vidica „Angleški obveščevalci — vohuni ali junaki“, ki je pravkar izšla pri Mladinski knjigi. V njej Vidic izčrpno in tokrat dokumentirano opisuje usodo zavednih primorskih fantov, ki so jih Angleži strokovno usposobili za radiotelegrafiste in diverzante ter jih s padali odvrgli na Primorskem. Toda VOS in kasneje OZNA sta hitro „odkrila“, da so vsi angleški „vohuni“. Kakšna tragika ter zločin. Ti fantje so šli v akcijo z velikim idealizmom za osvoboditev slovenske zemlje izpod tujcev. Takoj po vojni pa jih je OZNA potihem likvidirala. S povsem istimi cilji so prvi začeli boj za osvoboditev Tigrovec kasneje pa še ostali primorski partizani. Medtem pa so se slovenski komunisti borili za komunistični internacionalizem in kot za take, zanje ni bilo važno, kateri državi bosta pripadala Trst in Gorica, važno je le, da postaneta komunistična. In v tem je velika tragika, najprej prav primorskega ljudstva in partizanstva, kakor tudi ostalega slovenskega partizanstva, ki so ga ko-

munisti takrat tako nesramno izrabili, da so lahko izvedli revolucijo, ki je slovenskemu narodu povzročila več žrtev, kot pa fašizem.

Na koncu naj zapišem, da me je g. Vatovec kar neprijetno prese-
netil, ker še vedno uporablja star komunistično-boljševistični besednjak,
saj za slovenske kontrarevolucionarje, belogardiste in za domobrance pra-
vi, da so kvizlingi in izdajalci. Potem pa še meče revolucijo in protirevo-
lucijo v isti koš. Res je, da je to trenutno v Sloveniji zelo moderno početje,
vendar je to hudo napačno. Že v osnovi bi moralo biti vsakomur jasno, da
teh dveh pojavov ne moremo izenačiti, kaj šele, če gremo h konkretnjšim
podrobnostim. Menda je povsem jasno, da so krvavo revolucijo začeli iz-
vajati komunisti in da je šele krvavi vosovski ter vojvodski teror prisilil
ogrožene ljudi, da so se organizirali v Vaške straže. Da bi bila tragika še
večja, ne samo, da so komunisti začeli z ubijanjem, temveč so tudi nehali.
Kdo je potem tu vojni zločinec in kvizling? Enajst tisoč slovenskih domo-
brancev in preko 1.000 civilistov, vrnjenih po končani vojni, so zverinsko
pobili. Nadalje sledita dva dachauska procesa (1945 in 1948!), proces pro-
ti Nagodetu, Furlanu, Sircu, Goli otok, duhovniški procesi, preganjanje
kmetov itd., itd.

Spomenik(e) tem žrtvam bodo postavili sinovi padlih očetov, vdove
izginulih mož in končno, večinski del slovenskega naroda. Vsi so postali
žrtve slovenskemu narodu tako pogubnega komunizma.

Psovke, kot so izdajalec, kvizling in vojni zločinec, ki so jih slovenski
komunisti s tako lahkoto in neodgovornostjo prilepljali poštenim Slovincem
takrat, ko so imeli s pomočjo terorja še vso oblast, pa naj zadržijo zase (ali
pripišejo sebi — ured.). Čas bi bil, da se vsi skupaj in čim prej dokoplje-
mo do te zgodovinske resnice.

Gorica, 30. septembra 1989

Vinko Levstik

POJASNILO k temu dopisu:

V pismu Zdravka Vatovca iz Kopra, poslanem v Sobotno prilogo Dela
od 9. septembra letos, je tudi odstavek, ki je Vinku Levstiku dal razlog za
očitek kontradikcije. Tak očitek gre seveda na račun intelektualne ravní pri-
zadetega. V našem primeru pa more biti intelektualna raven ali pa po-
vojno ideološko pranje možganov olajševalna okolnost, da Zdravko Va-
tovec kljub najboljši volji še ni mogel do dna preveriti in v bi-
stvu dojeti dogodkov z vzroki in posledicami iz naše revolucionarne zgo-
dovine, sicer nekaterih njihovih akterjev ne bi tako lahkomišelnó opredelil in
zavrgel — ko pravi:

„Spomenik kvizlingom, sprava z njimi? Okupatorjevim sodelavcem (za-
kaj in kako so to postali, je konec koncev vseeno)? Bilo bi kot postavlja-
nje spomenikov našim stalinistom... Oboji so (bili) izdajalci naroda, svojega
ljudstva, njegovih vitalnih interesov, njegovih človeških pričakovanj; izdali
so puravzaprav vse, za kar so se slovenski ljudje borili in umirali. Spodobi
se, da jim, pobitim kvizlingom, postavijo spominska znamenja na grobi-
šča (saj bi že po verjetnostnem računu med njimi našli le manjšino, ki si je

okrvavila roke) — toda s tem naj bi bilo spravljanja z njimi konec. In oboje, kvislinge in staliniste, čimprej v smetnjak nacionalne zgodovine kamor edino spadajo.“

P I S M A

T R I P I S M A

DR. PETER URBANC PREDSEDNICI MESTNE OBČINE LJUBLJANA.

V Celovškem Zvonu, Celovec, september 1989, v članku J. Rotarja na strani 34 stoji:

„Tako po vojni so nemški vojaki ujetniki morali grobove žrtev revolucije (na Orlovem vrhu — ljubljanski grad) razkopati, trupla pa so odpeljali neznano kam. Danes je na Orlovem vrhu pasje sprehajališče ljubiteljev malih živali, ki najbrž ne vedo, pa kakšni zemlji se podijo njihovi štiri-nožni ljubljenci.“

Če gornjemu dejstvu še dodamo grozote, ki so se dogajale na žalah z grobovi političnih nosprotnikov leta 1945, pa lažno obrekovanje ljubljanskega škofa dr. G. Rožmana s spomenikom blizu ljubljanske mestne hiše, se soočamo z dejstvom, da je mesto Ljubljana že preko 40 let priča največjemu primitivizmu in barbarizmu, nepoznanemu Evropi vsaj od srednjega veka naprej.

Dober glas in prestiž mesta Ljubljane, ki ga Vi predstavljate doma in v inozemstvu, nujno zahtevata takojšnjo preureditev gornjega stanja.

S spoštovanjem.

DIREKTOR TOZD-a ŽALE DR. PETRU URBANCU

Vaše pismo, katerega smo prejeli 2. oktobra nas je zelo presenetilo, saj kaj takega kot je napisano tudi v vaši prilogi, se ne more in ne sme dogajati.

Raziskali smo primer Kikelj Jaroslav, akademik. V mrliški knjigi je vpisan pod zaporedno št. 353/1942. Leta 1958 je bila v isti grob pokopana tudi Kikelj Alma in sta bila nato 5. 4. 1974 po naročilu najemnice groba oba (Kikelj Jaroslav in Kikelj Alma) odpeljana v Maribor. Torej tu ni ničesar, da bi lahko govorili o barbarstvu.

Pokojni dr. Lambert Erlich — vseučiliščni profesor je bil pokopan 26. 5. 1942, vpisan v mrliški knjigi pod zap. št. 765/1942. Najemnik tega groba ni znan, je pa grob zapuščen, tako da ni čudno, da ostali najemniki grobov odmetavajo smeti na ta grob.

V Odloku o pokopališkem redu (Ur. list SRS 16/86) je v 32. členu določeno, da morajo najemniki grobov redno vzdrževati grobove. Po 2. točki 43. člena omenjenega Odloka pa se kaznuje za prekršek, kdor redno ne vzdržuje grobov in ne odlaga odpadkov na za to določena mesta ter ne skrbi za red in čistočo.

Ker grobnega prostora nihče ne vzdržuje, smo iz človeških razlogov omenjeni grobni prostor na lastne stroške uredili. Prizodevali pa si bomo najti najemnike ali sorodnike pokojnega dr. Lamberta, da se bo omenjeni grob redno vzdrževal. Morda nam lahko pri tem vi pomagate z informacijo kdo in kje živijo sorodniki pokojnega dr. Lambert Ehrlicha, da se na njih obrnemo glede najemništva grobnega prostora.

S spoštovanjem!

BORIS ZORMAN

Direktor TOZD Žale, Ljubljana

KAJ SE JE ZGODILO NA ŽALAH?

Začuden sem prebral v številki 38 z dne 3. novembra 1989 odgovor direktorja TOZD Žale Ljubljana Borisa Zormanana dr. Petru Urbancu. Čeprav je najbrž še toliko mlad, da tega ni doživel, se mi vendar zdi, da bi po svoji službi moral vedeti, kaj se je leta 1946 zgodilo z grobom vseučiliškega profesorja dr. Lamberta EHRLICHA in še mnogih drugih od OF-likvidiranih Ljubljančanov. Zato pojasnujem naslednje:

V začetku leta 1946 so neko noč prišli na pokopališče Žale v spremstvu oblastnikov nemški ujetniki s kamioni. Ujetnikom so dali piti žganja, kolikor so hoteli. Potem so jim naročili ekshumirati posmrtno ostanke dr. Ehrlicha, bana Natlačena, študentov Župca in mislim, da tudi Jaroslava Kiklja, ki je imel umetniško izdelan Plečnikov nagrobnik. Vem, da so izkopali še več drugih grobov, skratka vseh tistih, ki jih je OF po Ljubljani likvidirala v glavnem v letu 1942. Ko so vsa ta trupla naložili na kamion, so jih pod vodstvom takratnih oblastnikov morali odpeljati nekam proti Postojni in so jih vrgli v nam neznano brezno. Zanimivo in obsodbe vredno je, da so trupla bana Natlačena, ki je počival v družinski grobnici poleg prve žene in dveh otrok, prav tako vzeli iz družinskega groba. To so povedali nemški ujetniki, še več bi vedel povedati pokojni cerkovnik Vresk.

Zato naj se direktor TOZD Žale ne čudi, da Ehrlichov grob ni bil oskrbovan. Gotovo mu je v čast njegovo humano dejanje, da je za letošnji praznik mrtvih dala uprava urediti grob, ki v resnici ni Ehrlichov grob. Ehrlichovi svojci, kolikor jih še ima, živijo kot koroški Slovenci na njegovem rojstnem domu v Žabnici pod Sv. Višarjami v Italiji.

Naj povem še to: l. 1946 je takratni generalni vikar in kasnejši škof Anton Vovk na veliko noč v slavnostni pridigi govoril o Kristusovem grobu in vstajenju in pri tem dejal: „V vseh časih so bili grobovi rajnih in pokopališča kraj spoštovanja in nedotakljivosti. Le včasih se je zgodilo, da so divje hijene vdrele na pokopališče in razkopale ter oskrunile grobove...“ Poslušalci so dobro razumeli, kam je to merilo in menda je še isti večer tržaški radio raznesel v svet to novico.

To sem moral napisati na ljubo zgodovinski resnici. Naj bo tudi to prispevek k vsemu plemenitemu govorjenju in pisanju o neznanih grobovih ob letošnjem dnevu mrtvih.

Dr. STANISLAV LENIČ

(ponatis iz MLADINE od 3. 11. 1989)

Ljubljana

Naša emigracija z Nikolajem Tolstojem

Nekdanji domobranec g. France Krištof je na procesu, ki ga je sprožil lord Aldington, prej Toby Low, proti grofu Tolstoju, pričal v svojstvu bivšega tolmača ob dogodkih v Vetrinju leta 1945, ko so angleške oblasti izročale naše domobrancelce partizanom v roke.

Kot smo pravkar izvedeli, je angleško sodišče odločilo tožitelju v prid in, ker je g. Krištof na nekatere nepravilnosti sodnega postopka opozoril svetovno javnost v pismu poslanemu londonskemu dnevniku „THE TIMES“, vsebino le-tega v prevodu tukaj objavljamo:

Izdajatelju „The Times“
1 Pennington Street
London E 19 XN, Velika Britanija

PRAVDNI PROCES V ZVEZI S PAMFLETOM PROTI

LORDU ALDINGTONU

Sir, v Vašem poročilu (z dne 9. novembra/89) o včerajšnjem zaslišanju ste zagrešili neko zelo resno napako. Niste namreč omenili moje zahteve predsedniku sodišča g. Michaelu Daviesu, da dobro pojasni, kako je zaprisežena priča dolžna govoriti „vso resnico“.

Moj dvom v pravičen postopek se mi je vzbudil že prejšnji dan, ko me je predsedujoči sodnik pri zaslišanju grobo prekinil, medtem ko sem odgovarjal na vprašanje obrambnega advokata, g. Richarda Ramptona. Vprašanje se je nanašalo na značaj Slovenskih vaških straž, ki so se pozneje spremenile v Slovensko domobranstvo in so bile vrnjene po angleških oblasteh jugoslovanskim partizanom v roke in določene za pokol potem, ko je bilo v Evropi vojne že konec.

Ni mi bilo dovoljeno, navkljub mojemu protestu, pojasniti, da so te oddelke sestavljali prostovoljci, ki so se spontano zbrali z namenom boriti se proti zverinskemu terorizmu, ki so ga izvajali slovenski revolucionarni partizani proti lastnemu ljudstvu. Tisto teroriziranje so okupacijske italijanske in nemške oborožene sile nalašč dopuščale, da so tako imele izgovor za svoje lastne zločine storjene nad slovenskim narodom.

Na istem sodnem procesu in v isti zadevi tičoč se Vaških straž in Domobrancelcev, pa je bilo tožiteljevemu advokatu, g. Charlesu Grayu, dovoljeno sprožiti cele salve vprašanj, lažnih argumentacij in fotomontaž proti pričam. Pričam, ki so bile ubežniki iz partizanskih rok in z roba kraških brezen, ki je gohtala ustreljene. Argumentacije tožiteljevega advokata so imele vse oznake značilne za konstruite slovensko-jugoslovanskega Agitpropa. Dokazilni material so sestavljale lažne trditve in potvorbe zgodovinskih dejstev, ki predstavljajo še vedno svete krave za nekatere zahodne časnikarje. Pri tem zaslišanju ni bilo nobenega ugovora s strani predsedujočega sodnika proti takemu postopku.

To me spominja na zloglasno tradicijo nacističnega Volksgerrichtshof

ali komunističnih „ljudskih sodišč“, odvratnega spomina in nagnusne „slave“. Pri teh sodiščih je imel javni tožitelj proste roke, da se je poslužil najbolj nizkotnih napadov na obtoženca, medtem ko ta ni imel nobene možnosti črhniti eno samo besedo sebi v prid.

V letu Gospodovem 1989, ko se stari komunistični miti majejo kot berlinski zid, so nekatere resnice o njih še vedno verboten (prepovedane) na britanskih sodiščih. Jaz imam srečo, da živim v deželi, kjer je sodiščna etika podvržena javnemu nadzorstvu. Taka dvoličnost ne bi mogla nikdar obstajati na severnoameriških sodiščih. To me nagiba k zopetnemu branju Deklaracije ameriške neodvisnosti, katere vsebina mi zveni kot zelo aktualna in primerna za današnjo dobo. Iz istega nagiba bom posredoval vsebino tega pisma tudi drugim odgovornim faktorjem množičnih občil na Zahodu.

Pozdravljam

Francé Krištof

Poleg zahvalnega pisma za dar 1.000 angleških funtov, ki jih je V. Levstik poslal grofu Nikolaju Tolstju, se mu je ta zahvalil tudi za poslane informacije, in mislimo, da bo to drugo pismo zanimalo tudi naše bravce. Objavljamo ga v slovenskem prevodu:

Dragi g. Levstik!

Hvala Vam za prijaznost, da ste mi poslali neprecenljive kopije članka v MLADINI in onega, ki razkriva, da je dr. I. Knight dobil podporo od beograjskega režima.

Proces sam se zelo bliža, kar bo, tako upam, rodilo še več pozornosti znotraj Jugoslavije in seznanilo z zločini Titovega režima vse doma in na tujem.

Če bi Vam uspelo odkriti karkoli obremenilnega v zvezi z Knightovo dejavnostjo, ko je opravljal svoje „raziskave“ v Jugoslaviji, bi Vam bil zelo hvaležen za informacijo, ker je namreč zelo važno, ko bi se ga dalo učinkovito diskreditirati, če bi ga Aldington skušal predstaviti kot „nepristranskega izvedenca“.

Zelo mi je žal za ta pozni odgovor, a kot si lahko predstavljate, je trenutno moje življenje zelo razburkano. Pravkar sem se vrnil z dvotedenskega premora z družino v Tangeriju, in se četim pripravljeno za spopad. Treba je še opraviti ogromno dela, sedaj zaupam v bližajočo se zmago in v razkritje skrivnih zločinov, o katerih so njihovi akterji mislili, da so tako uspešno zakopani globoko v preteklosti, kot njihove žrtve v Kočevskem Rogu in pod bazenom v Teharjah.

Pred kratkim smo izročili strokovno poročilo za sodišče g. Stevanu K. Pavlovitchu, lektorju za balkansko zgodovino na univerzi v Southamptonu. Njegova študijska ocena je, da od protikomunističnih Jugoslovanov, ki so bili voljni predati se Britancem v Istri in na Koroškem v maju 1945, ni bilo nikogar, ki je „služil v nemških silah“. Ker je ta oznaka formulirana v povelju, ki ga je Aldington prejel 15. maja, bo imel verjetno nekaj težav v svojem objasnjevanju pred sodiščem.

Vaš vdani

Nikolaj Tolstoy

Krematorij v Slovenski Bistrici

Srečko Bolčić je bil rojen leta 1930 v Žeževici na jugu Hrvaške. Leta 1958 je odšel v Kanado, kjer je umrl po dveh letih zaradi poškodb dobljenih v jugoslovanskem zaporu. Nek policaj ga je tako neusmiljeno udaril po glavi s težkimi zapornišskimi ključi, da mu je počila lobanja. Od posledic udarca se je kasneje razvil tumor. Imel je močne glavobole, pogosto je padal v nezavest, tako da se je na koncu moral prepustiti težki operaciji na glavi. Po operaciji ni več prišel k zavesti, umrl je v kanadski bolnišnici daleč od svoje domovine.

Nedolgo pred svojo smrtjo leta 1960 je Srečko Bolčić izpovedal, kaj je doživel pod komunisti v Jugoslaviji. Tu je njegova pripoved.

Iz nerodovitne, kamnite Žeževice pod Lovčenom se je moja družina v teku same vojne preselila v Križevce. Moj oče Ivan je prodajal v hiši alkoholne pijače, tako da so k nam pogosto prihajali hrvaški vojaki nekaj popit in se spočit. Prihajal je tudi hrvaški general Rafael Boban. On mi je vedno dajal svojo pištolo, da sem se z njo igral.

Moj oče je imel ustaško uniformo in v svečanih dogodkih jo je večkrat oblekel. Ob koncu vojne je odšel od doma, tako da jaz, niti ostali domači, nismo vedeli kam. Šel sem ga iskat, pri tem pa sem padel v povorke hrvaške vojske in beguncev ter z njimi prišel vse do Dravograda. Tu sem po naključju naletel na Bobana, ki mi je svetoval, da se vrnem domov. „Ti si otrok, tebi ne bo nihče nič naredil, mi pa se bomo tako ali tako vrnili,“ je dejal. Ubogal sem ga ter se vrnil v Križevce. Na poti me ni noben oviral. Sicer so me zaustavljali ter spraševali, kaj delam in kam grem, vendar so me vsakič pustili naprej.

Šele, ko sem se vrnil domov, so se začele moje resnične težave. Prišli so pome, me odvedli ter mi rekli, da bodo skupaj z menoj iskali očeta, in me ne bodo spustili, dokler ga ne najdemo. Od takrat pa vse do leta 1948 so me vodili od zapora do zapora, od vasi do vasi. Z menoj je bilo še 50 zapornikov. Počeli smo različna opravila, celo človeške okostnjake smo zakopavali.

Končno smo prispeli v Slovensko Bistrico. Tu so nas razporedili na delo. Eni so začeli odkopavati zakopani vhod v hribu, drugi pa so postavljali tirnice za male vagonce. Tirnice so bile postavljene od tega zakopanega vhoda pa do bližnje tovarne. Po nekaj dneh odkopavanja se je pred nami odprla praznina iz katere je prihajal dim različnih barv, ki je tako zaudarjal, da nismo mogli delati naprej brez mask. Ko smo vhod končno razkrili, so se pred nami prikazale grozote, ki mi bodo pred očmi celo življenje.

Vse polno je bilo trupel. Videle so se uniforme ustašev, domobranov in civilistov. Mati, ki drži otroka v naročju...

Telesa še niso bila popolnoma razpadla. Ko je zrak prodrl do njih,

je vse razpadalo. Noter je bilo vse natlačeno kot v škatlici vžigalic. Tedaj nam je postalo jasno, zakaj so postavljene tirnice do tovarne. Ne prestano so nas priganjali, da delamo hitreje. Eni od nas so tovorili na pol razpadla telesa v vagone, drugi pa so jih porivali do tovarne in se žigali v veliki pogonski peči. Mnogi od nas so se zgrudili od strahotnega smradu ter izčrpanosti, bilo pa jih je precej, ki so tudi sami končali v peči. Policaji so nam grozili, da se ne bo noben od nas živ vrnil domov, temveč bomo vsi skupaj s trupli ustaških banditov končali v tovarniški peči.

Na mesto onih, ki so končali v peči, so takoj prignali druge Hrvate, ki so nadaljevali njihovo opravilo. Vedno bolj smo prodirali v predor, toliko bolj je postajal smrad neznosen. Več se ni moglo zdržati. Niti maske niti gumijaste rokavice niso več pomagale. V naglici smo nametali v vagon nekaj trupel, nakar smo tekli ven ujemat malo svežega zraka. Policija nas je takoj s kopiti naganjala nazaj v predor. Kasneje ni bilo več čistega zraka niti zunaj. Takoj ko se je povečal pritisk zraka, se je zadržljiv dim iz tovarniškega dimnika razlezel po celotnem mestu, tako da je strahoten smrad zapolnil celo Slovensko Bistrico.

Nekega dne so me poklicali v policijsko pisarno ter mi rekli: „Bandit, mi te bomo spustili domov, vendar če komurkoli poveš, kje si bil in kaj si videl ter delal, bomo pobili celotno tvojo družino skupaj s tabo.“ Ko so me spustili, sem takoj zavil v neko slovensko hišo in zaprosil, da mi dajo kaj za jesti, ker sem bil popolnoma iznemogel od lakote in od tistih strahot. Dobil sem nekaj kruha in jabolčnika, česa drugega niti sami niso imeli. Vedeli so, pri kakšnem opravilu sem bil zraven, zato sem jih vprašal, kako je prišlo do tistih grozot in kako je bilo zadušenih toliko ljudi. Domačin mi je povedal, da je v času vojne tovarna delala za Nemce, in da je predor bil izkopen za delavce, da bi se v primeru letalskega napada imeli kje skriti. Maja 1945 so partizani tja privedli hrvaško vojsko, s katero je bilo veliko civilistov, žena in otrok. Ukazali so jim, naj gredo v predor, ker da bodo v njem prenočili, a zjutraj da bodo šli naprej na pot. Ko so jih nagnetli v predor, so okoli vhoda namestili mine. Eksplozija je zasula vhod, tako da so se znotraj vsi zadušili. Po pripovedovanju tega Slovence je bilo v predor nagneteno okoli 4.000 vojakov, civilistov, žena in otrok.

Ko sem prišel domov, sem izvedel, da so očeta našli pri Zadru. Tam se je skrtil pri svojem prijatelju misleč, da bi si bo tako rešil glavo. Njega so nato v zaporu mučili na vse mogoče načine, dokler končno ni doživel živčnega zloma. Potem so ga vtaknili v umobolnico.

Mene je od sežiga v taboriški peči rešil nek hrvaški komunist. Zvedel je, kje se nahajam, zavzel se je zame in tako sem ostal pri življenju...

Priredil
IVO ŽAJDELA

Spomin na zamolčane

Na ljubljanskih žalah je bila letos za Vse svete prva obletnica komemoracije, ki je posvečena vsem boljševističnim (komunističnim) žrtvam. Posamezni in množični grobovi, ki jih je povzročila Slovincem povsem tuja ideologija, so posejani po vsej slovenski zemlji. Že 45 let svojci izginulih tvegajo preganjanje ob obisku teh zamolčanih grobov.

Šele bližnji prihodnji čas bo razkril, da je teh grobov po slovenski zemlji res grozljivo veliko. Od Krasa pa do Prekmurja.

Če smo nekoč med vojno in po njej zelo radi prekašali svoje vzhodne očeta, se zadnje čase nikakor ne moremo pridružiti vzhodnim vetrovom v nasprotnih procesih. V Sovjetski zvezi imajo organizacijo Memorial, ki zbira in objavlja dokumente o Stalinovem terorju. Pred dnevom mrtvih je Memorial organiziral demonstracijo okrog zloglasnega zapora Lubjanka v središču Moskve. V Kuropatskem gozdu pri Minsku, kjer je Stalinova NKVD pomorila 200.000 „sovražnikov ljudstva“, je bila maša zadušnica. Te dni je lahko 400 Poljakov iz vsega sveta obiskalo Katynski gozd pri Smolensku, kjer je NKVD pokončala okoli 10.000 ujetih poljskih oficirjev. V varšavski cerkvi sv. Katarine je prav tako pred dnevom mrtvih bil simboličen pogreb žrtev stalnizma na Poljskem.

Pri nas pa — vdanost v usodo. Podobno kot tistega daljnega 1945, ko so šli domobranci osupljivo pohlevno pred krvniki v smrt.

Slovenski značaj

Če hočemo k evropski civilizaciji, potem moramo najprej domače dvorišče počistiti. Zahtevati moramo resnico o do sedaj zamolčanih oziroma s strahom prikrivanih zločinih, hkrati pa tudi zahtevati pravico, da se skrita grobišča obelodanijo, posvetijo in da so dostopna svojcem. Upreti se moramo ideološki nestrpnosti, ki še vedno pogubno pustoši med nami. Ob tem bomo tudi lahko simbolično končali državljansko vojno, tako da se bo lahko na primer slovenska politična emigracija, kot najvidnejši ostanek te državljanske vojne, povsem svobodno vračala v domovino. 45 let monopolov noše vladajoče ideologije nad izgonom sorojakov in nad vrednotami domovine je osupljiva doba.

Na žalah ob novo posejani lipi sprave (prejšnjo je nek barbar nekaj dni prej uničil!) je bila zato, kot upanje v svobodnejše čase, ob letošnjem dnevu mrtvih žalna komemoracija za vsemi izginulimi med in po revoluciji oziroma državljanski vojni.

Med spontanim sporedom je Tine Velikonja, kot tragični udeleženec takratnih dogodkov, izrekel nekaj skrajno trpkih doživetij. Stanislav Klep in Viktor Blažič sta kot organizatorja komemoracije izrazila jasne in odločne besede glede tako dolgo prikrivanega. Velik prispevek je dala prireditvi sku-

pina mladih iz legendarnega šentjošta, ki je nastopala s pretresljivimi spominskimi besedami ter s pesmijo. Spet je nosil levji delež pobud ter tehnične organizacije komemoracije gostilničar s Stožič (Pod lipco) Stane Vežjak, ki je moral tik pred komemoracijo presaditi še drugo lipo s svojega vrta na spominski prostor na Žalah.

Končno je bila tudi slovenska cerkev simbolično prisotna z dvema predstavnikoma. Nekateri so sicer cerkvi zamerili, ker se ni takoj intenzivneje pridružila k temu eminentnemu dejanju znotraj naroda, saj gre za posvetitev simbolične lipe sprave, kar je sedaj tudi opravljeno ter za naprej vseh grobišč po slovenski zemlji.

Organizatorji komemoracije so nekaj dni prej šli na štiri naključno izbrana množična grobišča, kjer so vzeli zemljo in jo prinesli k lipi sprave na Žale. Iz Kočevskega Roga, Podutika, Kamniške Bistrice (Kopišče) in iz Hrastnika (Brnea). Naslednje leto mora biti javno razgaljenih čim več grobišč. Že sedaj pa je jasno, da je tega po slovenski zemlji ogromno.

Že od vsega začetka sproža sprava vrsto pomislekov, saj si ljudje kaj hitro pod njo predstavljajo nemogoča idilična pobotanja. In prav zaradi takšnih predstav prihaja ob izrazu sprava že od vsega začetka do precejšnjih nesporazumov. Zato je potrebno jasno povedati, da ob lipi sprave oziroma nasploh pri spravi znotraj slovenskega naroda gre preprosto za vzpostavitev stanja, v katerem se bo toleriralo drugačermisleče, ne bo pa imel nobeden več ekskluzivnih možnosti preganjanja ter zadržtega nedovoljevanja... na primer vstopa slovenske politične emigracije v svojo domovino.

Tone Kebe v Borcu na vse pretege benti čez tiste, ki se zavzemajo za spravo. Da bi osnovni problem — spravo — zameglil, gleda skozi logiko bojevnika ter nas opozarja ter straši pred revanšizmom. Če se kdo od tistih, ki imajo maslo na glavi, boji revanšizma, se ga naj kar — seveda dokler vztraja, kot Kebe, pri besednjaku in obnašanju iz državljanske vojne. Zato je res skrajni čas, da taki pošteno razmislijo, kakšna so sedaj, ko hočemo v Evropo, pravila obnašanja, pa se ne bo potrebno bati nobenih revanšistov. Mendr pa Kebe ve, da je njihov glavni revanšist njihova vest!

Številčnost ter odločnost, ki smo ji bili priča na Žalah ob lipi sprave, daje garancijo, da smo se Slovenci kljub 45-letnemu zatiranju še sposobni upreti vsakršnemu zločinstvu ter postavljati stvari na svoja mesta. Zelo pozno sicer, vendar to mora biti sedaj glasno in jasno.

V Ljubljani, 2. novembra 1989.

Uspeh ali zmaga stvari same ne opravičita (Antonio Cánvas de Castillo, španski politik)

Naša generacija mora bolj kot zločine perverzncežev, obžalovati pretresljivo nerazumljiv molk dobromislečih

(Martin Luther King)

ODPRTE RANE TENARIJ

Motto: že dvigam slepe oči iz globanje.

Čudna svetloba se lovi vanje,
vem: sonce vstaja izza nočnih mrakov

naša smrt ni več skrivnost! (dr. Tine Debeljak)

Pred časom je VESTNIK izrazil upanje in celo prepričanje, da bo prišel čas, ko se bodo oglasile priče grozljivih mučenj in tisočernih pokolov — eden bolj strahoten kot drugi — tudi s strani slučajnih očividcev in da ni izključeno, tudi izmed krvnikov samih. Tisti čas je zdaj prišel. Pred nami, še bolj pa pred bravci doma, se zdaj odvijajo „zgodbe mučeništva Slovencev“, ki si jih fantazija zdravega človeka niti predstavljati ne bi mogla. Pričevanja, ki se v zadnjih mesecih pojavljajo na straneh domovinskega tiska, v svoji grozotnosti in številčni pričevanjski vrednosti ponekod presegajo celo to, kar je emigracija vedela in mogla povedati o tragičnem koncu ali usodi ne samo domobrancev, ampak tudi množice civilistov katerekoli starosti in stanu. In kakšna življenjska usoda je doletela akterje teh množičnih krvoprelitij, bo sčasoma tudi prišlo na dan; verjetno, da ne bo zavidanja vredna.

Čas je tudi prišel — saj je že pozno — da dá naša zdomska skupnost in naš VESTNIK, ki je glasilo domobrancev in drugih rodoljubov, PRIZNANJE, ZAHVALO IN ČESTITKE, dnevnikom, revijam in listom, ki so v domovini začeli načenjati zadušljivi oklep oblast-partijske cenzure in so se s tem izpostavili tihemu ali vidnemu vsestranskemu terorju vladajoče klike, z nieno „Varnostno službo“ na čelu. Če je bilo treba izrednega poguma Vaškim stražarjem, da so v zastrupljenem ozračju in slabo oboroženi stopili v obrambo svojih družin in domov, lahko primerjamo s tistim podvigom tudi junaštvo prvih piscev, razumnikov, urednikov in izdajateljev, ki so tvegali juriš na navidezno nezavzetni sistem.

Eden takih glasnikov je TRIBUNA, iz katere smo ponatisnili že vrsto člankov, razprav in pričevanj; drugi pronicljivi in vsekakor pogumni pisci se oglašajo v sfingovsko problematični MLADINI in si delé strani s prispevki moralno in estetsko skrajno dekadentne vsebine.

V pričujoči številki VESTNIKA pa smo si dovolili izpisati iz tednika 7 D odlomke iz pričevanj, ki jih je septembra in oktobra letos v petih nadaljevanjih pripravil (nam sicer neznani) ROMAN LELJAK.

Kot nam je znano, a nam še ni potrjeno, je Leljak še pred kratkim pripadal varnostno-obveščevalno-policijskemu in vojaškemu aparatu režima, in menda zdaj uživa pokojnino. Morda je Leljak že kje, ali pa še bo, povedal, kaj ga je nagnilo, da je začel brskati po svojih in drugih spominih in odkrivati še nezaceļjene in odprte rane Tenarij. Vsekakor spet eden za.

mnoge nepredvidenih pričevalcev — in se sprašujemo — že tudi na poti v Damask?

O feljtonu samem je v svojem zadnjem nadaljevanju 7. D povedalo in napovedalo tole kar se nam zdi za uvod zelo primerno:

„Leljakov feljton Krvava rana Teharij bo izšel v knjižni obliki v založbi Nove revije v Ljubljani predvidoma decembra letos. Naslov knjige bo Krvave rane, v njej pa bodo opisani dogodki v letu po osvoboditvi na Teharjah, v Hudi jami pri Laškem, v Košnici pri Celju, v Hrastniku in Slovenski Bistrici (impolski bunker). Prihodnje leto naj bi izšla druga knjiga z opisom likvidacij v Kidričevem, v tovarni avtomobilov, v Miklavžu na Dravskem polju, na Pohorju v Framu in drugje. Vse, ki bi želeli pomagati pri odstiranju koprene molka s svojimi pričevanji, avtor prosi, da se mu pisno oglasijo na naslov: Roman Leljak, Borova vas 10/10, Maribor.“

Tekst sam je revija ilustrirala z enajstimi fotografskimi posnetki, od katerih omenimo sledeče: 1) cerkev (mendá) v Teharjah; 3) cesta, po kateri „so vodili ljudi v teharski lager“; 4) umetno jezero kamor odlaga piratne odpadke celjska cinkarna; 5) cinkarniški odpadki, ki „prekrivajo kosti pobitih“; 6) Košnica eden od prizorišč pobijanja; 8) grobišče 140 ljudi pri vili Mlinarjev Janez; 10) dolina v Košnici, kjer so „konec maja 1945“ likvidirali kakšnih 350 celjskih obrtnikov in njihovih sorodnikov ter 11) jašek z imenom Barbara v Hudi jami pri Laškem.

Osebe, ki so Leljaku zaupale svoje spomine iz strašnih let, so nekatere imenovane s polnim imenom, druge pa samo z začetnicama priimka in imena, ne vemo seveda, če res s pravima začetnicama. Znamenje, da je strah ljudem še vedno prisoten v kosteh.

Leljak začenja svoja pričevanja — tako se imenuje tudi rubrika pod katero so objavljena — s pripovedjo o srečanju „z moškimi v letih“, ki je zamišljen strmel s ploščadi vaške gostilne na umetno jezero pred seboj. V pogovoru ki ga naveže s tujcem, izvemo, da je Leljak sam doma iz teh krajev — iz teharske okolice — kjer da je preživel samo svoje otroštvo; tuji gost pa mu je pokazal svojo življenjsko pot.

Iz pričevanj se da sklepati, da število pomorjenih v tistih blaznih dneh še daleč ni ugotovljeno in je nezadostno govoriti samo o številu vrnjenih domobrancev, medtem ko gredo žrtve civilistov verjetno tudi v tisoče. Tudi številke o doma zajetih domobranci, menimo, da še niso zaključene. Svoje dvome o tem, če je primerno navajati kolikor toliko približno ugotovljeno število vrnjenih in pobitih domobrancev in opuščati omembo še drugih žrtev, je VESTNIK že občasno izrazil in na to pomanjkljivost opozoril.

ŽALOSTNA DOLINA MOJE DRUŽINE

„Želel sem videti to žalostno dolino svoje družine, očeta in matere in mnogih drugih. V tej dolini se je končalo njihovo življenje njihov up, do brota.“ Potem je utihnil.

Gledal je proti jezeru. Vedel sem, da tu ni bilo vedno jezero, da je bila dolina, toda grobovi... Kako? V to dolino so vozili iz Cinkarne odpadni material, ga polili z vodo, zgradili in sedaj je jezero. To je bilo vse, kar sem vedel. Nihče mi ni govoril, da bi bil tukaj sovražnik ubijal ljudi, jih moril ali kaj podobnega. In če je bilo res, kdo je zatem ta morišča ali grobove spremenil v jezero z odpadki. Vprašanja so se mi zastavljala drngo za drugim, vse skupaj je bilo nepovezano in se mi je zdelo veliko bolj neresnično.

Takrat sem pomislil, da je pred menoj nemški državljani, ki se je naučil popačeno govoriti slovensko, in da je njegov oče z družino tako ali drugače tod izgubil življenje. Mogoče v bojih. Vedel sem, da partizanstvo v krajih ni bilo preveč razširjeno, da tukaj ni bilo bitk, bojev. Omahaoli so tudi ti pomisleki.

„Moj oče je bil vojak Cofovega 1. polka, domobranskega polka. Mati z vojaštvom ni imela ničesar, revno je živela svoje življenje. Po vojni, maja 1945, je očetu uspelo z družino uteči v zavetje k zaveznikom Anglezem. Trije otroci smo bili. Namestili so nas v zbirno taborišče v Vetrinju in od tam so očeta in mater odpeljali sem. Oče, kot da je nekaj slutil, je nas otroke pustil pri stricu. Morali bi priti za njim čez nekaj dni,“ tako nekako se je pričela njegova več kot nesrečna zgodba.

„Mesec maj leta 1945 pomeni zame dokončno slovo od prejšnjega življenja. Oče je pred grožnjo smrti, ki ji na žalost ni mogel uteči, odšel iz rodne dežele. Od takrat sem živel v tuji državi, v tujem otroštvu.“

NJEGOV ŽIVLJENJEPIS

Rodil se je v Ljubljani malo pred neurjem, ki je začelo divjati po Evropi. Oče brihtnež, osnovnošolski učitelj, aktivni politični delavec v SLS (Slovenski ljudski stranki), človek, vreden svojega domoljubja. O očetu mi je še povedal, da je bil skromen mož, ni živel podtalnega življenja.

Po kapitulaciji Italije se je njegov oče pridružil domobranski vojski. Razumel je takrat, da se bo po zlomu fašizma zgradil parlamentarni sistem in da bo še naprej aktivno deloval v Ljudski stranki, ki je gojila slovensko izročilo. Upiral se je idealizaciji komunizma, vedel je, da komunizem sam po sebi ne more biti zadosten za politično in drugo blaginjo naroda. Tudi slovenskega ne.

Euforia, ki se je pričela ob koncu leta 1944, je bila takrat neustavljiva in tega so se zavedali prav vsi, ki so bili protikomunistično opredeljeni. Samo tujina je bila rešitev. Čas je moral narediti svoje. Čas je najboljše naravno zdravilo. To je edino zdravilo zgodovine.

Marca 1945 je prišel po nas domov. Pobrli smo samo najnujnejše stvari, vse smo naložili na voz in odrinili smo usodi nasproti. Kolona je nastajala sama od sebe, bilo nas je iz dneva v dan več, tudi iz drugih enot so prišli.

Dolga je bila pot do angleških enot. Držali smo se vojaških navodil.

Za mnoge je bil napor močnejši od njihovih šibkih sestradanih teles, mnogi so bili na robu omedlevice, vendar so vztrajali. Nihče ni posebno skrbel za organizacijo gibanja v kolonah. Ne spomnim se, da bi bili spodrsljaji.

Mi najstniki smo čutili to tesnobo, nismo pa vedeli za globino žrtve, ki nam jo je pripisala zgodovina.

„Naslednji dan sta odšla oče in mati. Otroci smo ostali pri stricu in naj bi se jima pridružili čez nekaj dni. Nikoli več jih nismo videli, za večno sta ostala na Teharjah.“

Verjel sem, da glede na vse mline, ki so mleli proti meni, ne morem več doživeti presenečenja. Motil sem se. Bil bi nepošten, nezvest samemu sebi, če bi zamolčal, da nisem slišal nekaj teh govoric že prej. Med delom v tajni vojaški službi sem o tem govoril s takratnim podpolkovnikom Ivanom Bizjakom. Bizjak je še danes vodilni mož tajne vojaške službe v Sloveniji. Bila je beseda o Spomenki Hribar in njenih predlogih, da se domobranstvu na Slovenskem postavi primerno zgodovinsko obeležje. Resnici na ljubo Bizjak takrat ni govoril o podrobnostih, če smem uporabiti to neprimerno besedo. Govoril je o domobranstvu v takšni luči, v kakršni so ga seveda predstavljali tudi meni. Bizjakovih trideset let delovanja v tajni službi pa mi zatrjuje, da je zagotovo prišel tudi do drugih informacij, tudi o grozodejstvih, ki so jih počeli partizani.

Moj sogovornik je z ljubeznijo govoril o svoji domovini. Premagal je osebno sovratvo, ki bi lahko bilo tudi objektivno. Po teh letih žalostne osame je mogoče prvič spregovoril ob grobovih svojih staršev, pa vendarle nisem opazil vznemirjenosti.

„Sem na Teharje so jih pripeljali s tovornjaki,“ je nadaljeval, „tukaj naj bi jih fiktivno obsodili izdajstva domovine, sodelovanja z okupatorjem; in jih zatem na grozovit način pomorili. O tem so nam kasneje veliko govorili ljudje, ki jim je uspelo utesi iz lagerja na Teharjah.“

Zadrege nisem mogel prikriti, zaostajal sem za svojimi mislimi, na zmedenost so vplivale te več kot pretresljive besede sogovornika. Vtis je bil zastrašujoč. Pogovarjal sem se z emigrantom, „sovražnikom države“, bil sem več kot zmeden.

Rojevale so se mi različne misli. Moral bom odgovoriti, mu povedati svoje mnenje, kako povedati, da o tem ne vem ničesar? Bo verjel?

Resnica, povedati resnico, samo resnico. Resnica je najboljše in najplemenitejše človeško orodje. O svoji zmedenosti mi ni bilo treba govoriti, to je lahko opazil sam.

...še in še sem mu govoril. Nadaljeval je:

„Znamenja časa, v katerem se živi v Sloveniji ali se je živelo, so resnično grozljiva. Slovenija je bila gladiatorska arena, v kateri se je odločalo z znamenitim palcem, gor nikakor, dol vedno. Vladala sta teror in krutost takrat čisto partijskega režima. In še danes se sistem v Sloveniji vmešava prav v vse, kar počne navaden smrtnik in to je pošastno, do skrajno-

sti nehumano. Med politiko in oblastništvom ni ločnice. Zaradi minimalnih sumov o njihovi preteklosti so bili ljudje na spisku za odstrel, moralo se je živeti enotno in bratsko. Toda v Sloveniji vidim svetlo luč prihodnosti.“

O usodi svojih staršev mi je vedel povedati toliko:

„Še dolgo smo cukali za rokav slehernega ubežnika, ki mu je uspelo uteči nazaj v Vetrinje. Med otroki sem bil najmlajši, trinajst let mi je bilo. Starejša brata nista prikrivala resnice pred menoj. Nismo imeli upanja, da homo med ubežniki videli tudi starše. Mati je bila bolna in oče je nikoli ne bi zapustil. Vedeli smo, da sta morala umreti. Brata sta bila trdna in močne volje, sam pa sem ničkolikokrat skril glavo pod odejo in presunljivo jokal. Bil sem samo otrok in nisem mogel razumeti trenutka časa.

Komaj v Monigu smo izvedeli prve novice. Starše so tistega dne skupaj z drugimi odpeljali s kamioni na železniško postajo Področje, jih namestili v vagone in tako zaprte v vagonih potem naskrivaj predali partizanom. Na naslednji postaji Hrušica so partizani del ubežnikov ponovno spravili na kamione in prav ti so končali v Teharjah. Večina pa jih je bila pokončanih na licu mesta in še več v Kočevskem Rogu.

Izvedeli smo, da sta bila starša odpeljana s kamioni. O njiju nama je povedal še samo župnik Zdešar, ki je bil zaprt na Teharjah, pa mu je uspelo uteči.

Teharje je bilo grozno. To ni bilo samo taborišče za odstrel beguncev, tukaj je bilo pobitih največ nasprotnikov takratnega režima, tistih, ki so jih imeli za izdajalce, in predvsem premožnih domačinov.

Streljanje je bilo samo v večernih urah. Kmalu so zemljo v okolici lagerja napolnili s trupli. Na spisku za odstrel pa je bilo iz dneva v dan več ljudi. Vozili so jih v različne kraje v okolici Celja in to predvsem v rudnik Hude jame pri Laškem, v nekakšne naravne luknje pri Hrastniku, v Košnico in verjetno še kam.

Delovalo je tudi nekakšno fiktivno vojaško-ljudsko sodišče. Obsojalo se je po spiskih, sodnik je običajno samo podpisal spisek za streljanje. Najbolj krvav je bil sodnik Lesjak, imenovali so ga krvavi Lesjak.

Bilo je postavljenih več barak. V njih so bile mučilnice in več drugih predmetov za uničevanje in živalsko ubijanje ljudi. Vso osebno lastnino so si partizani prilastili, predvsem zlatnino in ure.

Povedali so nam, da so begunce ubijali tudi s konji, teptali so jih s kopiti do smrti. Streljali so jih z mitraljezi, toda šele potem, ko so si žrtve same izkopale plitve skupne grobove.

V Hudih jamah v rudniku so ljudi metali žive v prepad, se pravi v rudniški jašek. Za njimi so zmetali le nekaj odrešilnih bomb, te so nekatere rešile počasnega nečloveškega umiranja. Enako so počeli tudi v Hrastniku, da ne govorim o Kočevju. To je bil krvavi čas.

Verjetno nikoli ne bom vedel za grob staršev, verjetno bom prej umrl. Mogoče je tukaj pod tem jezerom, mogoče v rudniku ali kje drugje.“

Pogled mojega sogovornika je bil pronicljiv, njegovo vedenje dostojno.

janstveno in nenavadno prijazno, s svojim videzom je dajal neubranljiv vtis resničnosti. Iz njegove kratke pripovedi sem doumel prav vse, lahko sem razumel našo vsakdanjost, izpolnil sem svojo praznino.

Živim prepričan, da naša oblast želi ohraniti napetost, negotovost, strah in na tem graditi moč, oblastniško moč. Bolna ideologija ji je pri tem pomagala, prerasla je v utopijo nesebične pravičnosti. Oblastniki niso sami nikoli obnavljali svojega mandata pridobljenega v revoluciji, če ga lahko tako imenujemo. In to je še toliko bolj grozljivo ob zavesti, da niso rešili tako rekoč nobenega življenjskega vprašanja.

Še dolgo v popoldan sem se pogovarjal s sogovornikom. Navdih, ki sem ga od njega sprejel, je bil močnejši, kot sem mislil, dal pa mi je tudi največjo moč, upanje o vezeh med zemljo in človekom in njuni nepretrgani ljubezni.

Globlji smisel sporočila, ki mi ga je sogovornik zapustil, preden se je brez imena poslovil in odšel, je težko izraziti z besedami. Potrebno je govoriti, odmašiti ušesa gluhim, oči slepih morajo spregledati, razkriti je potrebno obraz zgodovine. Ne želim, da ostane ta vednost samo medla svetloba v meni kot posamezniku, pogled se mora zjasniti vsem. Zato sem zbral ta pričevanja.

PRİČEVANJE JOŽETA HROVATA, 1. maj 1989, VRHE

„Ja, v glavnem zvečer, ko sem prišel iz službe, sem velikokrat slišal streljanje kam spodaj. Veste, človek gre malo okrog hiše in tako sem slišal marsikaj. Tamle pri Sv. Ani smo bili in smo slišali gor, ko so molili.

V glavnem, kolikor vem, so streljali belogardiste, med njimi pa so morale biti ženske in otroci, zato ker sem videl, da so jih gnali noter; ko sem šel v službo, so celo kolone gnali in tam je bilo vse zmešano: otroci, ženske...

Partizani, tisti mladiči, so jahali zraven, oni pa so hodili. Kdor jim je pa padel, so ga morali nesti v lager. Kolikor smo videli, so si morali jame sami kopati. Vsakdo si je moral jame kopati sam.

To ni bilo tako, da bi jih bilo samo deset, to jih je šlo kajvem koliko. Veliko jih je moralo biti, zato ker so jih vsak dan prignali precej noter, na tisoče...!“

PRİČEVANJE IVANKE KOPITAR, 1. maj 1989, VRHE

„Tu je bilo že prej taborišče, hitlerjugend. No, takšno taborišče je pač bilo, a ne? ! Ko se je vojna končala, so začeli naši not zapirati takšne, ki so bili takrat bolj za Nemce, pa tudi vojake belogardiste, a ne Kaj jaz vem, ne vem. V glavnem sem videla civile. Ali so bili krivi ali niso bili krivi, ne vem.

Mladi partizani so jih gnali, pa so se drli; LEZI IN POLJUBI SLO-

VENSKO ZEMLJO, pa so morali leči v prah na cesti in kdor ni poljubil tistega prahu, so mu stopili za vrat. Tako je bilo takrat.

Ne vem, koliko so jih prignali, bilo pa jih je grozno veliko. Tudi taki laufgrabni so bili takrat, pa so prišli naši partizani in so jih imeli za grobnice, skupne, a ne.

Tako da smo bili mi reveži tukaj, odkrito vam povem. Nekoč je ata šel na stranišče ven, veste, vedno smo imeli stranišče zunaj, slišalo se je streljanje, pa so prišli partizani in so mu rekli, da ne sme hoditi ven, da jih imajo veliko za postreliti. Pa so prišli, me smo bile mlada dekleta, so rekli, da jim je nekdo pobegnil, vdrli so v hišo in iskali...

Niso bili lepi časi, no, bom po resnici povedala, samo resnico govorim. Tu so bili laufgrabni, ki so jih Nemci prej izkopali, in noter so bili mrličji, a ne. Pa je moj brat, tisti, ki je zdaj v Nemčiji, takrat je bil mlad, nekoč, ko smo grabili, tam ob lagerju smo imeli njivo, rekel: Jeli Ivanka, saj ni tu mrličev, a ne? Jaz pa sem mu rekla: Veš, da jih ni. Nenadoma pa je čisto zelen pritekkel k meni in rekel: Čuj, kaj si rekla, da jih ni, če sem pa na glavo stopil. Toliko jih je bilo, dež je vse spral, pa so se videli, a ne. Potem še na stranišče ni upal iti. Po pravici vam govorim, kako je bilo.

S partizani niti nismo imeli stikov, če so imeli koga za postreliti, so včasih povedali, ali pa tudi ne. Takrat res niso lepo delali z ljudmi, nedolžnih je bilo veliko. Tekel je krvavi potok, tisti, ki je tekel sredi taborišča..“

2. maj 1989, BUKOVŽLAK, FRANC KOŽEL

„Ja, veste, veliko vem, pa še ne smem povedati, še ni tisti čas. Toliko vem, kot nihče tukaj v bližini ne ve. Veste, jaz sem že dvaindevetdeset let star, pa vem, kaj se je godilo tukaj. Za zdaj se še ne da povedati, ne smem povedati, nekaj lahko povem, vsega do konca pa ne morem, veste.

Tukaj so bili Nemci zaprti, Nemci niso tukaj nobenega ustrelili, veste, potem se je to začelo, ko so partizani prevzeli. Tukaj po tej cesti so jih gnali. Dva sta jahala konje, dva mlada, pa sta silila ljudi, tiste, da so vpili: Mi smo izdajalci slovenskega naroda. Bili so iz Ljubljane, tisti ljudje, ženske so imele otroke na rokah, pa v vozičkih so jih imele, pa so jih gnali v lager. Potem so bili pa vsi postreljeni.

So ženske prišle iz Ljubljane, pa so me vprašale, kje je lager. Kaj pa je, sem rekel. Hčerko imam not, mi je ena rekla, pa moža tudi, pa jim pakete nosimo. Potem pa ne vem, ali so jim jih lahko dale ali ne. Ja, sodniki so prišli k meni v gostilno. Sodnik Žabkar, pa duhovnik je bil tudi, šmolc, a ne. Tisti je bil duhovnik, je hodil tudi gor. Pa je rekel šmolc tukaj, potem ko je bil gori zraven, pojdi malo ven in mi je zunaj rekel, jaz ne bom več hodil zraven. Zakaj ne, sem vprašal. Je rekel, da ni v redu in da ne bo več hodil. Zdaj pa ne vem, ali še živi ali je že umrl. Je pa meral prej iti, drugače bi ga Nemci ustrelili, v partizane. Fink, veste,

advokat Fink je zraven not hodil. Še ni čas da bi povedal, veste, še živijo tukaj, veste. A veste zakaj so jih zaprli? Ne veste? Ker so bili proti komunizmu, a ne. To so bili Ljubljancani, Celjani tudi, vsakršni so bili tukaj zaprti. Zlatar Smit je tudi bil zaprt, saj je že tudi umrl Pa zakaj je bil zaprt, tega ne vem, ne vem kako je bilo. Partizanski oficir Franc Šolar je tudi bil. Ko bi tedaj videli, ko so rušili tiste barake, tistega pa ne smem povedati.

Za partizane sem veliko delal, pa nimam nič od tega, veste. V štiri-najsti brigadi sem delal z Malenkotom. Trideset tisoč petsto mark sem dal gotovine. Njim, ja, dal sem štiri goveda, potem pa tiste obveznice, veste tiste, ne vem koliko, po sto, petdeset mark so bile. To vse sem dal za partizane, nazadnje pa nimam potem nič od tega, veste.

V tujini veliko pišejo o tem, res veliko. Veste, ko je Malenkov padel, še tisto jutro sem bil tam zraven. Pa na kakšen način je bil ustreljen! Dva sta bila v hosti, pa sta streljala v njega. Ni tako kot pišejo, ni tako...“

Raztreseno sem poslušal njihova pripovedovanja in razmišljal o uradni represiji in prisilnem molku. Posameznik je s svojo vestjo prepuščen borbi za srečo, trnovi poti življenja z vestjo na eni in državno represijo na drugi strani. In državna represija je bila močnejša od vesti posameznika, da ti niso odprli svojih src, svojih misli. Živeli so svoje kmečko življenje in trpeli svoj čas. Verjeli so obljubam oblastnikov o bogatem socializmu prihodnosti in živeli v revščini. Začelo se je umirati na obroke.

Teharčani so govorili tiho, kakor da opravičujejo svoje bivanje in se ga sramujejo. To sem lahko razumel. Živeli so v času „vodenja človeka“.

Osvetlitev njihovih pričevanj pokaže vso bedo tistega poblaznelega časa in pravo resničnost trenutkov, ki jih snovalci politike pred nami mladimi kujejo v nebo. Vsiljevali so nam zgodovino pod pretvezo, da so enotni in edini, ki imajo prav. Toda njihovo hrupno življenje, bogata kosa so začinjena z okusom krvi in trpljenja.

Teharčan Alojz J. je imel prav, ko mi je dejal, da tega krvavega početja ljudje niso razumeli in ga ne morejo razumeti. Sprašujejo se, zakaj je bilo prav Teharje izbrano za ta pokol.

„Bilo je grozno. Teško je govoriti o tej naši slovenski sramoti. To je bil lager za oporečnike, nasprotnike komunizma, predvsem pa za otroke, žene in somišljenike slovenskih domobrancev, predvojnih strank. Bilo je umorjenih veliko domobrancev, mogoče več hrvaških kot slovenskih.

Kolone so vodili mladi partizani na konjih. V kolonah je bilo veliko žensk, otrok. Morali so poljubljati zemljo, morali so v en glas govoriti, da so izdajalci. Tisti, ki ni hotel tako sramotno poljubljati zemlje, je bil ka-znovan s čevljem, ki mu je pritiskal krvav obraz ob trdo zemljo.

Zapirali so tudi domačine, večina jih je bilo žrtev obrekovanj. Partizanski veljaki so se maščevali svojim sosedom, bližnjim ali bogatim.

Sedaj na njihove grobove vozijo odpadni material iz Cinkarne. Žal je

Teharje znano edinole po teh grozotah in tako bo tudi v prihodnje," je pripovedoval Alojz J.

V uvodniku Slovenskega poročevalca, ki je izšel 26. maja 1945 je Tone Seliškar zapisal:

„Morda bo marsikoga ob tej ugotovitvi mraz pretresel, kajti v nekaterih je še ostalo mnogo žalostne zapuščine dolgih stoletij: vse za posledice hlapčevstva, ponižnosti in licemerstva, hinavstva in klečeplazenja ter omahovanja. Toda tudi to smo že pregnali. In premagali bomo tudi vse druge pomisleke, ki bi nam ovirali izvrševati to maščevalno poslanstvo, kajti žrtve morajo biti maščevane in tako maščevane, da bo to maščevanje seglo do samih najglobljih korenin. Mi ne bomo posekali samo gnilega drevesa, mi bomo tudi njihove korenine izruvali in jih požgali, in zemljo, v kateri je raslo tako drevo, bomo deset klaster globoko prekopali, da ne bo ostalo za takim drevesom niti najmanjše kali. Vsa reakcija pri nas doma in po vsem svetu se je skrila za krinko lažnega protifašizma in krinko hinavskega hlinjenja naši zmagi. Mi pa vemo, da tiči tu nož, ki nam ga bi skušali ob prvi priložnosti spet zasaditi v hrbet. Zdaj nam ga je zasejala s pomočjo molitvenikov in škapulirjev, vdrugo bi nam ga zasejala morda v imenu kakih drugih gesel, saj je reakciji vseeno, kakšnega sredstva se poslužujejo. Vidite in zato je maščevanje potrebno, da preprečimo reakciji spet dvigniti se iz svojih zločinov. Nikdar in nikoli se to ne sme ponoviti. Mi smo zidarji novih, svetlih sončnih časov, naša dejanja so čista, jasna, vsakemu poštenemu človeku razumljiva, če pa se ne bi maščevali, tedaj bi čez pet, deset let spet razpeli ti potuhnjenci svoja zlokobna razdiralna gesla med narod, sovraštvo in in bratomorstvo. In le z maščevanjem bomo to preprečili.“

Tako in podobno so takrat piščoči manipulirali z ljudstvom, oblast pod vodstvom partije pa je z istimi stavki pisala krvave sodbe.

Cilj, ki si ga je zastavilo vodstvo OF v skupnem sporočilu včlanjenih skupin že leta 1941, so izpjeljali krvavo do konca. Med drugim je bilo v sporočilu zapisano:

„Kogarkoli, ki bi se boril proti okupatorju zunaj OF, je treba imeti za petokolonaša in izdajalca ter ga likvidirati.“

S takšno strategijo si je KP že takrat želela ustvariti monopol, že takrat je želela imeti popolno politično oblast in kontrolo: Leta 1941, 1942 so pričeli likvidirati pripadnike najmočnejše predvojne stranke, Slovenske ljudske stranke. Likvidacije je organizirala in izvrševala varnostno-obveščevalna služba pod vodstvom Zdenke Kidrič.

Toliko vprašanj je še odprtih. Zgodovinarji še niso odgovorili na vprašanje, zakaj so angleške vojaške oblasti izročile jugoslovanske begunce v roke partizanski vojski. Je bila to kupčija za Koroško? Tudi ta ugotov-

vitev je strateško možna, pa tudi časovno podkrepljena. Britanskim divizijskim poveljnikom je bil 17. maja vročen tajni ukaz, da morajo vse jugoslovanske državljane vrniti Titovi vojski. Povelje je podpisal general Toby Low. V Britaniji vedo, da je Toby Low sedaj lord Aldington. Low se je 19. maja sešel s polkovnikom jugoslovanske vojske Ivanovićem, sporazumela sta se, da se bo partizanska vojska umaknila s Koroškega. V zameno pa bo britanska vojska predala vse ubežnike.

Štiriindvajsetega maja 1945 so se pričeli krvavi premiki. Partizanska vojska se je pričela umikati iz Koroške, prva skupina ubežnikov je bila v jutranjih urah predana Titovi vojski.

Toby Low se sedaj brani pred očitkom, da je eden od krivcev za grozne pokole, ki so jih počeli partizani. Toda njegova obramba namiguje prav na to varianto. Priznava, da je šlo za kupčijo.

Tudi Tito je takrat rad govoril o maščevanju našega ljudstva. V enem od svojih javnih govorov, ki jih je imel po osvoboditvi po vsej Jugoslaviji, je v Ljubljani dejal: „Kar se tiče tistih izdajalcev, ki so bili v državi sami, v vsakem narodu posebej, to je stvar preteklosti. Roka pravice, roka maščevalka našega ljudstva je že dosegla ogromno večino, samo manjšemu delu izdajalcev se je posrečilo pobegniti pod okrilje pokroviteljev zunaj naše dežele. Ta manjšina ne bo nikdar več gledala naših krasnih planin naših cvetočih polj. Če pa bi se to zgodilo, bo to trajalo le kratek čas.“

Pri tem zadnjem je Tito verjetno mislil na pot ujetnikov od meje do notranjosti, na kateri pa je bilo že vse pripravljeno za njihov odstrel.

Kruti čas pod vodstvom partije je ljudi silil v počastna dejanja, v sekanje gnilega drevesa, kot se je cinično izrazil Seliškar Oblast je trdila, da so tudi korenine sovražne, da ji bo kdo prej ali slej zarinil nož v hrbet in zato je treba obračunati z drugače mislečimi. Dvajsetletni mladeniči, zastrupljeni s klicami vojne, osebnega sovraštva in obupa, prepojeni z ideologijo partije, so živalsko, umazano, kruto morili sebi podobna mlada življenja. Streljali so v obraz svojega nekdanjega prijatelja, v srce delovnega tovariša. Ta svoja dejanja so imeli za potrebna ljudstvu. Orali so po trupih, med brazdami je curljala kri, oni pa so ravnodušno zrl v obraz mrtvih.

Takrat so tuja občila z veliko dozo rezerv spremljala tokove dogajanja v Sloveniji in Jugoslaviji. Pisali so, da sistem, ki napada cerkev, ni bogvekaj, da je sistem dolgoročno nestabilen in še marsikaj. Kruto znašanje partizanov nad begunci, vrnjenimi iz britanskih rok, pa je imelo posebno težo v mednarodnih odnosih. Žal ni svet — najbrž zaradi njegovih lastnih preokupacij in zaprtosti našega informativnega sistema — nikoli izvedel za krvave politične obračune. Ti pa so se godili povsod po Jugoslaviji. Na primer: jugoslovanski komisiji za ekstradicijo je bil ob koncu leta 1945 vrnjen predsednik srbske kvislinške vlade, armadni general Milan Nedić. V sumljivih okoliščinah je februarja leta 1946 Nedić naredil samomor. In to v preiskovalnem postopku! Kakšna ironija! Še veliko je takšnih primerov, toda vrnimo se k Teharjem. Da je bilo na Teharjah morišče tudi in predvsem za politične oporečnike in njihove družine, nazorno kaže

PRIČEVANJE IVANA KAMENŠKA, 8. maj 1989, BUKOVŽLAK

„Po osvoboditvi so nemško taborišče spremenili v partizanski lager, kot smo ga imenovali. Še prej vam želim povedati, da sem med vojno delal kot čevljar. Nemci so mi iz lagerja poslali dva italijanska vojaka, čevljarja, za pomoč. Bila sta fina mladeniča. Izhajala sta iz delavskih družin. Z njima sem še enkrat doumel resnico, da smo iz dela rojeni. Po vojni mi partizani niso dovolili, da bi opravljal čevljarstvo v svoji delavnici, pa čeprav sem delal izključno zanje. Čevljarstvo so mi lepega dne pobrali in odpeljali v lager. Kasneje sem jih po zvezi nekako dobil nazaj. Menim, da so to storili zato, da ne bi bil seznanjen z resničnim počtetjem v lagerju.

Tukaj je bilo veliko ljudi pobitih, največ med njimi je bilo nedolžnih. Tukaj so končali svoje življenje vsi tisti, ki so na kakršenkoli način nasprotovali komunizmu. Največ je bilo Ljubljancev in Celjanov. Kolone so vodili tukaj zraven moje hiše, po tej bukovžlaški cesti iz celjske smeri. Te kolone, ki so jih gonili v lager, so bile iz dneva v dan daljše. Bilo je veliko ostarelih ljudi, otrok, žensk...

Na ukaz mladih partizanov na konjih so morali ljudje v nedogled ponavljati besede „Mi smo slovenski izdajalci“, morali so legati in poljubljati slovensko zemljo. Kdor tega ni storil, je bil pretepen in na vse mogoče načine poniževan.

Za Bežigradom, na kraju, kjer so danes objekti Cinkarne, je bila takrat reka in veliko „pancer-jarkov“. To reko in te parcerjarke so izkoristili za skupne grobnice. Streljali so ljudi, zaprte v lagerju, in tiste iz celjskega Piskra. Zakaj je bilo postreljenih toliko civilistov, mi ni znano, govorilo se je, da so bili to ljudje, ki so nasprotovali uradni oblasti, ali pa svojci tistih, ki se niso borili na strani partizanov. Streljali so jih običajno ponoči, verjetno so tudi s tem hoteli prikriti svoje početje. Ničkolikokrat se je zgodilo, da ponoči niso do konca prekrili napolnjenih pancerkov. Zjutraj smo iz njih videli štrleti roke in noge. Ne, ne samo moške...

Ne bi mogel trditi, koliko ljudi so postrelili tukaj za Bežigradom, verjamem pa, da zelo veliko. V enem pancerkov jih je bilo pokopanih kakšnih dvajset, mogoče še več. Zjutraj ali naslednje dni smo te grobove do konca prekrili z zemljo. Posipavali smo jih z apnom, da bi na ta način preprečili okužbe, do katerih bi lahko prišlo, če bi bile v stik s trupli prišle domače živali. O smradu da ne govorim.“

PRIČEVANJE A. P.-a, 9. maj 1989, BUKOVŽLAK, TEHARJE

„Bil sem v narodni straži. Stražarili smo pri magacinu, ki je bil takrat v gradu Bežigrad, sedaj je ta objekt v lasti JLA. Varovali smo ga in morali smo biti pozorni, predvsem zaradi raznih oboroženih skupin ljudi, ki so bežali proti Koroški; teh skupin je bilo veliko. Oblasti sor so tedaj bale, da bi kdo namerno zažgal magacin, kar bi bilo lahko povzročilo požar na širšem področju Teharij.

Za gradom, v dolini, so bili nemški panceljarki. To so luknje, ki so jih Nemci izkopali za zaščito pred tanki. Vse te jarke so napolnili s trupli likvidiranih, bodisi Nemcev, ki so živeli v širši okolici Celja in ki naj bi si bili umazali roke s sodelovanjem z okupatorjem, ali pa s trupli Slovencev, ki so bili obtoženi sodelovanja z Nemci. Bolj kot za to pa je v resnici šlo za politična obračunavanja. Bilo je dovolj, da je kdo za določenega posameznika samo nakazal, da je imel vprašljiv odnos z Nemci, in že je žrtev izginila v panceljarku. Res, bila so sojenja, ampak samo formalna, verjetno brez parirjev in vsekakor brez možnosti pritožbe ali obrambe.

Večkrat, ko sem bil na straži, sem slišal grozljiv jok, zatrjevanje o nedolžnosti; ljudje so molili, prosili boga za usmiljenje, toda vse zaman. Partizanski likvidatorji so neusmiljeno streljali. Slišal sem povelja: Streljaj to bando!

Tri dni so ob progi na Teharjah stali „Kočevjarji“ (kočevski Nemci). Ne vem, zakaj je bil tukaj zastoj in zakaj niso smeli naprej. Bilo jih je obupno gledati, otroci so spali na prostem, ob kravah, bikih, ki so jih vodili zraven. To je bil grozen čas. Niso smeli dobiti zatočišča. To so bili ljudje, ki so se morali izseliti iz svojih domov, narodna oblast jim je pokazala smer odhoda. Pot so nadaljevali v smeri Rogaške Slatine. Težko bi razložil, zakaj so izbrali to daljšo pot, verjetno pa je stvar povezana s tistimi kolonami ustašev, ki so se več dni premikali skozi Teharje in bili, kolikor mi je znano, vsi pokončani v Hudih luknjah nad Velenjem. Na tisoče in tisoče jih je bilo. Še danes ne vem, kakšna usoda je dočkala te Kočevjarje, upam, da jim je uspelo priti do državne meje. Na poti jih je čakal še krvavi Fram, taborišče v Mariboru in še kaj...

Med mladimi partizani je bilo tudi veliko hrvaško govorečih. Glavnina partizanov pa je bila, mislim, iz Savinske doline. Bilo je grozno gledati te partizane, bili so mladi, a tako kruti.“

PRICEVANJE M. P.-e, 10. maj 1989, TEHARJE

„Med NOB sem bila natakarka. Delala sem pri zasebniku v stari gostilni v Bukovžlaku. Danes te gostilne ni več. Med vojno so hodili vanjo Nemci, ponoči pa je bilo vedno rezervirano za partizane.

Po vojni so v gostilno hodili partizanski oficirji iz partizanskega lagerja. V glavnem so bili Slovenci, mladi fantje. Presenečala me je njihova samozavest, njihov mirni izraz, nedolžni videz. Ničkolikokrat sem se spraševala, ali so to res tisti neusmiljeni likvidatorji, ki so streljali iz dneva v dan, ki so poslušali jok otrok in na tako grozen način uničevali mlada življenja. So to sploh ljudje?

Kolone ljudi, verjetno iz vseh krajev Slovenije, so prihajale iz Celja proti Bukovžlaku v lager pod vasjo Vrhe. Nekega dne sem med ljudmi v koloni zagledala svojo prijateljico. Skupaj sva preživljali mladost. V naročju je imela dveletno hčerkico. Še danes pomnim njen glas, poln upanja, ko me

je poklicala. Iskala je pomoč, iskala je mleko za svojega lačnega otroka. Stekla sem domov po mleko, vendar ji ga potem nisem smela dati. „Odbij, odbij“, je kričal partizan na konju, rekel mi je, da za izdajalce ni mleka. Toda otrok... sem poskušala protestirati. Ni mi pustil izgovoriti misli do konca.

Otrok mleka ni dobil, vrata lagerja so se zaprla. Prijateljica z otrokom je za vedno ostala v njem. In če me danes vprašate za njeno krivdo, kaj je storila, vam ne znam odgovoriti. Ne vem.

Danes, po štiridesetih letih lahko ljudje še vedno samo skrivoma obiščejo grobove svojcev. Naša humana družba se je potrudila, da je iz grobov naredila navadno odlagališče, bolj rečeno smetišče. Na prostor, kjer je umrlo na tisoče ljudi, na njihove grobove, danes Cinkarna vozi svoje odpadne surovine. Žalostno.“

Teharje je dokončno prelomilo dve dobi. Govori o vojaškem kaosu in kao-su ideologije, predvsem pa o tem, da človeku ni uspelo ohraniti njegovega dostojanstva, nedotaknjenega ponosa. Govori o popolnem moralnem razsulu človeka.

Kdo je izbral prav Teharje za obračun, ki ima par samo še v kakšnem Kočevskem Rogu? Očitno je bil usoden geografski položaj kraja. Kolone hrvaških domobrancev z družinami, veliko ustašev in četnikov, vsi ti ljudje so prav skozi Teharje odhajali proti Koroški. Železnica iz smeri od Zidanega mosta je imela pomembno vlogo v prevozu „nasprotnega tabora“ iz notranjosti Slovenije. Teharsko taborišče je bilo zgrajeno med 15. in 20. majem. Postavila ga je vojska državne varnosti, ki je prišla v Celje med desetim in enajstim majem 1945, in to drugi bataljon III. brigade. Do desetega maja 1945 sta v Celje prišli 11. in 17. brigada v sklopu Prve in Tretje armade. Zadržali sta se samo nekaj dni. Od slovenskih enot pa so istega dne prišli v Celje nekateri odredi (Zidanškov, Kamniški in drugi).

Za vojsko državne varnosti je treba reči, da se je tretjega decembra 1944 z odredbo št. 33, ki jo je izdal štab prve slovenske divizije narodne obrambe, preimenovala v enoto slovenske divizije narodne obrambe. Ta ukaz govori, naj vse enote vojske državne varnosti preidejo v sestavo prve slovenske divizije narodne obrambe. V sedmi točki odredbe je zapisano, naj vsi štabi v svojih enotah izpeljejo kampanjo razlage reorganizacij naših enot. Slednje pa naj ohranijo vse dotedanje naloge. Odredbo je podpisal komandant podpolkovnik Bojan Polak. Politkomisar zaradi odsotnosti ni podpisal tega dokumenta.

Vojska državne varnosti, reorganizirana predvsem zaradi političnih razlogov, je pričela postavljati taborišče na Teharjah. Nekdanje nemško taborišče za mladoletnike, kjer so vzgajali vojake, tako imenovani Hitlerjugend, je bilo hitro spremenjeno v pravo koncentracijsko taborišče. Nemci so taborišče solidno zgradili, pri čemer je še zlasti treba omeniti vodovod — njegove ostanke je mogoče videti še danes.

Nemške barake so bile podzidane, stale so na betonskih kletih; in po

pričevanju nekaterih so bile suhe, torej dokaj primerne za bivanje. Partizani so dogradili nekaj barak, ne da bi jih podkletili, tako da je bilo zaradi vlage v njih neznosno bivati. Taborišče so ogradili z bodečo žico in opazovalnicami. Okoli je bil tudi „brisani prostor“, da so lažje nadzorovali taborišče pred morebitnimi pobegi. Lager je bil neposredno pod Vasjo Vrhe, med Teharjami in Bukovžlakom. Ob taborišču je tekel potok, okrog je bil gozd. Danes je ta kraj temeljito spremenjen, tod je jezero z odpadnimi surovinami. Nad taboriščem je stala mogočna cerkev sv. Ane, ta stoji še danes. Samo enkrat letno se odprejo njena vrata.

Tačas je skoraj nemogoče odgovoriti na vprašanje, kdo, katera oseba, organizacija ali ustanova je izdala povelje za postavitve teharskega taborišča. Če dokumenti obstajajo, so danes shranjeni v arhivu RSNZ ali ZSNZ in v arhivih OK ZK Slovenije in Jugoslavije. O uporabi dokumentov v arhivu RSNZ odloča štiričlanska komisija, ki jo vodi podsekretar slovenske policije. Za zdaj je navadnim smrtnikom dostop do njih prepovedan.

O tem tako pomembnem trenutku ni niti pričevanj, tako da ni mogoče popolnoma uporabiti pravila, ki pravi: če določeno arhivsko gradivo ni dostopno — bodisi da je pod političnim embargom (kot v tem primeru), bodisi da je izginilo (kar je tu tudi verjetno) — se je treba opreti na pričevanja. O Teharjah govorijo samo preživeli v svojih spominih. Govorijo o dogajanju, manj pa o razlogih zanj.

Čas in dogodki iz maja in junija 1945 so za mnoge pospravljeni ad acta. Toko smo vsaj živeli štirideset let. Kako je to mogoče?

Kakorkoli že, kdor je bil s podpisom partije po vojni poslan za bodečo žico, je moral prestajati pekel. Poleg ljudi, ki so se znašli v taborišču iz političnih razlogov, so bili tu še drugi: tisti, ki so se na kakršenkoli način zapletli v sodelovanje z okupatorjem in tako imenovani vojni dobičkarji. Nemaleokrat pa so bili ljudje usmrčeni tudi zaradi povsem zasebnih sporov. Partizanski veljaki so izkoristili svoj položaj in reševali svoje zasebne spore na najbolj krvav način. Šlo je skratka za krvavo maščevanje.

V taborišče je vodila cesta iz celjske smeri mimo takratne zasebne tovarne; njen nemški lastnik je bil izgnan in danes je to tovarna EMO; nato mimo Bežigrada, mogočnih starih zgradb, v katerih je bilo polno vojaškega orožja po Bukovžlaški cesti. Po 20. maju 1945 so se tod valile vsak dan daljše kolone.

Ljudje v Bukovžlaku so se skrivali za majimi okni svojih hiš, za debelimi zavesami, da ne bi slišali joka otrok, ki so hrepeneli po mleku in po topli postelji. Domačini so lahko samo molčali, niso smeli pomagati, podariti žrtvam svojega blagoslova ali saj dobronamerne človeške besede. Kolon ni bilo ne konca ne kraja, izmučeni, pretepeni ljudje so hodili počasi kljub bičem, ki so jih nad njimi vihteli mladi partizani. Med žrtvami ni bilo vojakov, ni bilo uniformiranih, bili so civilisti, ki naj bi bili izdajalci, okupatorjevi pomočniki, notranji sovražnik in spodkopovalci močne „ljudske“ partije.

PRIČEVANJE C. J.-a, 13. maj 1989, BUKOVŽLAK

„Tisti čas je bil poln tegob in umazanij, mračen. Godila se je krivica, ki je tudi sam kot partizan ne morem razumeti. Mislil sem, da je naša borba posvečena človeku, za boljši jutri, za mirno in spokojno življenje. Stvar pa se je obrnila na glavo. Počeli smo tisto, kar smo očitali drugim.

Ja, vodili so tudi otroke, mlada dekleta. Govorilo se je, da so to sami sorodniki in znanci domobrancev in drugih, ki niso bili na strani partizanov; da so to sovražniki, ljudje, ki bi nam prej ali slej porinili nož v hrbet, ki bi se lahko organizirali in pripeljali nazaj staro jugoslovansko oblast. Vam, mladim je to verjetno težko razumeti in prav je tako. Ni treba, da jemljemo te ljudi samo kot žrtve časa, ustvariti je treba klimo drugače mislečih, to naj bo energija za spravo in boljše življenje.

Partizani tod so bili kruti, poniževali so ljudi. Kdor ni hotel v en glas ponavljati, da je slovenski izdajalec, in poljubljal zemlje, je bil tepen z bičem in poteptan. Iz lagerja se je vrnil le malokdo. Preživeli so v glavnem tisti, ki jim je na kakršenkoli način uspelo zbežati izpod nožev, iz globokih jam... Za izpuščene ne vem, morda so koga tudi izpustili. Ljudje na Teharjah se še vedno bojijo. Takrat so živeli s smrtjo, postala je nekaj vsakdanjega. Ni bilo hudo samo žrtvam ampak tudi domačinom, ki so morali vse to trpljenje gledati...“

PRIČEVANJE V. D., 13. junij 1989, CELJE

„Spomnim se tistih časov. Takrat smo živeli prav ob Bukovžlaški cesti. Mladi partizani so mučili ljudi v koloni. Otroke, stare komaj nekaj let, so na silo polegali po tleh, češ, tudi vi morate poljubiti zemljo, ki so jo vaši starši izdali sovražnikom. Mnogi od teh otrok še niso znali pravilno izgovoriti niti svojega imena, kaj šele da bi vedeli, kdo so Slovenci in kdo Nemci. Ja, takšni so bili tisti časi

V spominu nosim prizor, ki ga do smrti ne bom pozabila. Tistega jutra je bila kolona še posebno dolga. Pripeljali so ljudi od nekod iz notranjosti Slovenije. šepetalo se je, da gre za sorodnike in znance tistih, ki jim je uspelo pobegniti v roke Angloameričanov. Matere so nosile otroke v naročju, nekatere so jih vozile tudi v vozičkih. Starejši moški je v naročju nesel nekajmesečnega otroka. Otrok se ni premaknil. Mislim, da je bil mrtev. Moški ga je stiskal k sebi, ga ljubkoval in jokal. Bilo je videti, da se zaveda resnice, da otroka ni več med živimi. Tega kratkomalo ni hotel verjeti. Za njim je šlo mlado dekle, mislim, da mu je skušalo dopovedati, da je otrok mrtev. Rotila ga je, naj da otroka njej. Prišlo je do simboličnega ruvanja. Mlad partizan na konju je močno zamahnil z bičem. Ne, to ni bil navaden bič, ampak takšen, ki je na koncu razvejan. Moški je začel krvaveti, izgubil je zavest, otrok mu je padel iz rok. Kolona je zastala, partizani so začeli kričati, priganjati ljudi... Najbolj osupljive, grozne in nečloveke so bile besede mladega fanta, partizana, ki je udaril z bičem. De-

kletu, ki se je ruvalo z možakarjem, je ukazal: „Poberi to kopilad in breni tega vraga!“

PRIČEVANJE GOSPODA VOLFA, 1. junij 1989, KOŠNICA

„Moja starša nista padla pod streljo okupatorja, za svobodo, za lepši jutri. Nista padla v času te grozne vojne. Po njej sta padla, v prvih dneh svobode. Morala sta umreti zaradi nekakšne novorojene ideologije. Rdeči niso mogli razumeti ali sprejeti, da živijo tudi ljudje, ki ne verjamejo v komunizem kot v božanstvo, kot je bil takrat ta predstavljen.“

Oče in mati mu ležita v skupnem grobu v Košnici. Ne sme ju obiskati javno, pri belem dnevu. H grobovom se prikrade v mraku, položi cvet. Sveče ne sme prižgati. Edina želja, ki bi si jo rad izpolnil, je, da bi posmrtno ostanke staršev pokopal v družinskem grobu na mestnem pokopališču. Ko bo umrl, bi rad bil z njima. „Še tako človeška želja, iz ljudi rojena, je zanje sovražno dejanje. Težko je razumeti, dojeti vse to, še težje je s tem umreti.“

Potrla so me te njegove preproste besede. V to lepo dolino nisem prišel občudovat naravnih krasot, ampak iskat morišče in priče, ki bi mi vedele povedati, kaj se je tod dogajalo maja 1945. Na hribu nad vasjo sem srečal priletnega možakarja. „Na srečo takrat nisem bil tukaj,“ je začel pripovedovati, potem ko me je najprej poslušal brez besed. „Bil sem interniran v Srbijo, od tam sem prišel decembra 1945. Res sem srečen, da sem prišel tako pozno. Tukaj so partizani postrelili več ljudi. Govori se, da kakšnih 350. Ne bi mogel povedati, od kod so jih pripeljali. Bili so Celjani, obrtniki. Niso bili postreljeni vojaki, nasprotnikova vojska.“

Sami so si morali skopati luknje. Bile so tudi ženske, bili so otroci. Pobili so vse tiste, za katere so sumili, da so bili na strani Nemcev. Po dokazih ni takrat nihče spraševal. Tukaj leži tudi moj predvojni delodajalec. Bil je imeniten človek, niti polža ne bi pohodil...“

Vrnil sem se s hriba in se odpravil po makadamski cesti proti vzhodu v močvirnato dolino, kjer sta dve veliki grobnici. Nekaj metrov stran stoji majhna kmečka hiša. Vajščan, ki živi v njej, je bil tako kot mnogi izseljen v Srbijo. „Ja, tukaj sta ti dve grobnici. V eni je pokopanih 150 ljudi, v drugi 200. S tem sem danes prisiljen živeti!“

Pokazal mi je obe grobnici. Počakal me je pri vhodu v dolino, tam kjer teče potoček. Sam sem odšel do sredine močvirnate trate ob gozdu. Zemlja nad grobnicama se je posedla, tako da so vidne. V oči sta me zbadala dva močna bora. Takrat, ko so tukaj padle žrtve, ju najbrž še ni bilo. Morda ju je narava zasadila kot dva mogočna spomenika tem ljudem.

PRIČEVANJE JOŽICE VIDMAR, 1. junij 1989, KOŠNICA

„Bila sem otrok, stara šest let. Spomnim se, da so nekega pomladnega dne takoj po vojni z avtobusi in tovornjaki pripeljali ljudi. Avtobusi so bili

stari, s tistim kljunom spredaj. Veliko jih je bilo. Vse popoldne so si morali ti ljudje kopati jamo. Med njimi so bile starejše ženske, dekleta, tudi otroci. Kolikor vem, so bili v glavnem Celjani, nekatere so moji starši tudi poznali. To so bili obrtniki, celjski veljaki. In drugi, takšni, ki se niso udeležili vojne. Iz očetovega pripovedovanja se spomnim, da so bili tukaj postreljeni gospod štiger, Volf, Lajbнар, žolman, Veren in mnogi drugi Stari Celjani vedo, da so bili vsi ti ljudje ugledni meščani, obrtniki lastniki največjih in najuglednejših trgovin in drugih javnih objektov.

Streljati so jih pričeli pozno ponoči. Spomnim se, da je oče zadelal okna z odejami, da ne bi slišali streljanja, prošenj in otroškega joka. Bali smo se, da bi tudi nas postrelili. To noč nismo spali. Zgodaj zjutraj je oče odšel na žalostno prizorišče. Imel je kaj videti. Partizanom se je tako mudilo, da ubožcev niso pokopali do konca. Iz zemlje so gledale roke, noge in še kaj... Oče je povedal, da je bilo grozno, nam seveda ni dovolil, da bi šli gledat. Po nekaj dneh je začelo smrdeti, bilo je nevzdržno. Oče je odšel v Celje in pri pristojnih organih prosil, naj grobove pokrijejo do konca. Ne bi vedela povedati, h komu je odšel. Vem pa, da tega niso storili. Vaščani, tako imenovani furmani, so jih morali sami pokriti do konca. S konji so navozili zemljo in pokrili razpadajoča trupla.

Tisto popoldne je gospa Brglesova, lastnica te doline, prišla k partizanskemu oficirju in mu potožila, da je to njena zemlja in da tega na svoji zemlji ne dovoli. Oficir se z njo ni hotel pogovarjati. S streljanjem jo je pregnal, zbežala je v hrib, za njo je še streljal. Še danes je ta dolina v zasebni lasti Brglesovih potomcev. Pred dnevom mrtvih prihaja sem več ljudi, najbrž so svoji tukaj ubitih. Prinašajo rože prižigajo sveče in pomolijo. Prihajajo z vseh koncev Slovenije, tudi iz Avstrije. Najbolj žalostno je to, da hodi naslednji dan po vasi policija in preko svojih doušnikov pozveduje po številkah avtomobilskih tablic, po številu ljudi... Neznanci potem vedno poberejo rože, razdrejo križe, ki jih svoji simbolično postavijo iz kamenja. Nikoli ne bom pozabila starejše ženske, ki je prišla k meni in me vprašala za morišče. Tu je imela pokopanega moža in sina. Svojega imena mi ni povedala, še danes jo je najbrž strah represalij.

O tem pomoru mi je bil govoril tudi Miha, ki je že umrl. Tisto nesrečno noč se je skril na drevo in od tam gledal, kaj se je dogajalo. Najbolj mu je ostalo v spominu mlado dekle, ni imela več kot 17 let. Jokala je in prosila partizanskega oficirja, naj je ne ustrelji, da ni ničesar kriva. Objemala mu je kolena v upanju, da se je bo usmilil. Toda vse je bilo zaman, partizanski oficir jo je ustrelil. Nihče ni pobegnil.“

PRIČEVANJE ALOJZIJE BORNISEK, 1. junij 1989, KOŠNICA

„Postrelili so jih v eni noči. Mož je zjutraj po neprespani noči odšel pogledat. Jaz si nisem upala. Zemlja je bila nemarno nametana nanje. Ven so štrlele roke, noge. Spomnim se smrada, ko so trupla zaradi toplote začela razpadati. Mož je pomagal furmanom prekriti trupla do konca.

Tukaj so ustrelili tudi našega znanca iz Zagrada, pisal se je Verčič, bil pa je obrtnik. Za dan mrtvih večkrat prihajajo ljudje, avtomobile običajno poskrijejo kje v bližini in pridejo sem peš. Bojijo se, da ne bi zapisali registrskih števil in jih tako prepoznali. Ja, tako je to.

Moram povedati, da vojne tukaj nismo čutili; grozote sem doživela šele po vojni in prav tukaj pred mojo hišo. Rojena sem leta 1903 in upam, da glede na starost ne bom imela problemov, ker sem vam vse to povedala. Veste, bilo je grozno. Mladi si tega ne morete predstavljati. Prav je, da o tem pišete, da vsi drugi, ki bodo šele prišli na svet, zvedo vso kruto resnico preteklega časa. Meni ni vojna prinesla nič lepšega, boljšega, nič revolucionarnega, kot to vsak dan poslušam po radiu. Rodila sem se revna in takšna, kot vidite, bom tudi umrla.

In še nekaj: mesec maj je najbolj nesrečen mesec, zato ga ne slavite več kot mesec mladosti. Bil je preveč krvav. To je mesec žrtev.“

Razen mame Lojze in Jožice Vidmar v Košnici ni ljudi, ki bi na svoje oči videli tiste žalostne trenutke. Mnogi so odšli v svet, drugi pa vam lahko o tem povedo iz raznih pripovedovanj. Vaščani Košnice vam bodo povedali, da je naše življenje prežeto s prikrievanjem resnice. Prav je, da se o tem piše, kajti tudi Košnica in krvavi dogodek v njej je opozorilo bodočim rodovom.

DETRONIZACIJA KARDELJA

Slovenska mladinska (socialistična) organizacija v svojem propagandnem razglasu spet razglaša, da „ne bomo spreminjali imen mest, ulic in trgov, na novo pisali poglavij v zgodovinah in leksikonih, rušili spomenikov“. Ob tem funkcionarke na republiški konferenci najprej sprašujem, v čigavem imenu razglašajo te retrogradne parole!? Čemu ta kvaziveherentna širokogrudnost oziroma napihnjena „demokratičnost“, ko pa hkrati vsi po vrsti vemo in na lastni koži občutimo (morda nekateri res ne!?), kam so nas pripeljale mnoge osebe iz novejšje slovenske in jugoslovanske zgodovine, po katerih se danes morajo imenovati mesta, ulice in trgi, ki nam z mnogih spomenikov žugajo, kričijo in kažejo poti nekim „vizijam“, zaradi katerih so danes na zgodovinske knjige in leksikoni ena sama poosebljena laž.

Morda bo kdo rekel, da pretiravam, vendar vsak, ki naše zgodovino pisje pozna, ve, kako je le-to pristransko, prečiščeno in tendenciozno. Novejšja zgodovina vse do danes, je sestavljena iz pustošenj skrajnostnih ideologij in pridnih izvrševanj le-teh. Vemo, da je komunizem likvidiral na tisoče Slovencev, da so na drugi strani domobranci šli v masovno smrt v grozovito pohlevnih držah, da je komunistični stalinizem obračunaval z vsem drugačemislečim ter eksperimentiral čez vse človeške zmožnosti in logiko, da je slovenski narodni značaj hlapčevski pa tako in tako ni treba zgubljeni besed. In še bi lahko našteval, ampak za vzorec bo dovolj, da

pridemo do najnovejših umotvorov slovenskih mladinskih politikov („socialistov“), ki jih, mimogrede, zanimajo še samo volitve prihodnje pomlad, na primer za mlade obsojence s čarovniškega vojaškega procesa v Beogradu pa se niti ne zmenijo.

Za Univerzo v Ljubljani vemo, da s poimenovanji nima sreče, kar lepo kaže, da je bila vseskozi sluga vladajočih monarhov, ki ji ni dopustil nobenega večjega razcveta. Po vojni in revoluciji pa, ob samopašnih veseljah, ko so univerzitetni sluge razsipniško podarjali častne doktorate, je Univerza morala v svoj naziv sprejeti še ime in priimek človeka, ki je pripravljal in koordiniral krvavo revolucijo oziroma državljansko vojno v Sloveniji, nato tej deželi in njenim prebivalcem vsilil utopičen sistem na osnovi politične diktature, ki je temeljito obračunavala predvsem z drugačemislečimi ter nasploh z inteligenco, ob njegovi smrti pa je vse, kar je „gradil“ in „vizioniral“, obviselo na robu prepada. Agonijo, v katero nas je temeljito zabetoniral, doživljamo že celih deset let po njegovi smrti, medtem pa so mu Hrvati še vedno sposobni postavljati spomenike (pred nekaj meseci na Brionih), njegovi sopotniki in učenci pa še vedno pridno vedrijo in oblačijo nad našo usodo.

Še vedno smo v politični situaciji (beri: diktaturi), ko ekonomija ni sposobna narediti obračuna s Kardeljevimi modeli. Mimogrede: eden izmed novoizvoljenih prorektorjev Univerze, ki se imenuje po Njem, nas že nekaj časa javno in privatno opozarja, da je ta sistem dober, in da se naj ne oziramo tako ihtavo proti „kapitalizmu“ in ne „razprodajamo domovine“. Skratka: Uh in Ah!

Menda je zdaj že jasno, da je potrebno narediti tudi simbolne geste oziroma obračun z nekaterimi simboli, ki nas katastrofalno tlačijo in dušijo. V Sloveniji bomo zaradi svoje poznane cagavosti in moderne kvazidemokracije (ZSMZ) morali zato čimprej detronizirati nekatere politične svetnike ter njihove vizije hkrati — simbolno in v praksi (ustava, zakoni, ekonomija). Simbolno, s preimenovanjem Ljubljanske Univerze, pa še česa... Mogoče bo kdo pohitel, češ, kako pa naj Univerza na novo poimenujemo. Dobro bi bilo, če že kdo hoče poimenovanje po kakšni osebi, da nekaj časa počakamo, da se nam glave ohladijo in misli zbistrjijo oziroma da preidemo to krizno fazo.

Zato Kardelja z Univerze, ker tam nimam kaj iskati.

(To je Žajdelov apel iz TRIBUNE, št. 18, 16-10-89, ki je res vreden ponatisa! O „grozovito pohlevnih držah“ domobrancev, ki so šli v masovno smrt, bomo ob priliki spregovorili. Pisec si očitno težko predstavlja duševnost izdanega in prodanega človeka. — Ured.)

To the Editor of The Times
1 Pennington Street
London E1 9XN
Great Britain

Cleveland, Nov. 16 1989

LORD ALDINGTON LIBEL CASE. YOUR REPORT OF NOV. 9, 1989.

Sir, — A serious omission has occurred in your coverage of the previous day's hearing. The failure to mention my query to the presiding Justice Mr. Michael Davies about clarification of the obligation to speak "the whole truth" while under oath on the witness stand.

My uncertainty stemmed from the hearing the day before when I was cut short very rudely by the presiding judge while answering a question from QC for defense, Mr. Richard Rampton. The subject was the nature of Slovenian Village Guards who had later turned into Home Guards (Domobranci) and were eventually handed over by the British to Yugoslav partisans for slaughter after victory in Europe.

I was not allowed, against my protest, to explain that these formations had been established by volunteers who had joined them to fight the bestial terrorism practised by Slovenian revolutionary partisans against their own population. Such terrorism was tolerated by the occupying Italian and German forces who often used it as excuse to commit war crimes of their own against defenseless Slovenian people.

In the same court, in the same case and concerning the very same Village and Home Guards Mr. Charles Gray, QC for the plaintiff, had in previous hearings disparaged against the witnesses volleys of questions, arguments and photomontages. The witnesses were the fortunate escapees from partizan massacres on the berm of carstic pits, the argumentation smacked of Slovenian/Yugoslav Agitprop production. It was composed of old, stale false-hoods of proven brainwashing effect that are still sacred cows to some western journalists. At the time there was no objection whatsoever from the presiding judge against such procedure.

This reminds me of the forlorn tradition of Nazi Volksgerichtshof or Communist People's Court of abominable memory and fame. It was there where the prosecutor had a free hand at the cheapest shots imaginable while the victims-defendant was offered the grace to admit or augment, but never to refute the proffered charges.

In A. D. 1989, while old communist concoctions are tumbling like the Berlin wall, some whole truths about them are still verboten to enter o British Court of Justice. I have the good fortune to live in a country where court ethics are under public scrutiny. Such a bigoted clear-cut bias could never happen in a US Court of Justice. Which makes me to re-read the Declaration of American Independence of 1776 as contemporary novelty and induces me to offer contents of this letter to responsible western media.

Yours truly

France Kristof

V S E B I N A

Božične lučke (Vladimir Kos)	185
Izjava Slovenskega narodnega odbora	186
Pojem in vsebina protikomunizma (R. Smersu)	188
Gramsci in njegova misel (L. M.)	189
Razmere v Jugoslaviji (Vinko Levstik)	193
O skupnosti evropskih narodov (Pristavski)	195
Pripombe k Žebotovi „Neminljivi Sloveniji“ (B. Kocmur)	197
Junijska deklaracija slovenskih protikomunističnih borcev (Columbus)	205
Popravki (Janez Grum)	206
Žebot kot paradigma (iz Katedre — Ivo Žajdela)	207
Na rob spravnim spomenikom (Vinko Levstik)	210
PISMA	214
Francé Krištof piše londonskemu „The Times-u“	217
Krematorij v Slovenski Bistrici (Ivo Žajdela)	218
Spomin na zamolčane (Ivo Žajdela)	220
Odpрте rane Teharij	222
Detronizacija Kardelja (Ivo Žajdela v Tribuni)	239
Pismo londonskemu „Timesu“ v angleščini (F. Krištof)	III

Cena te številke na 56 straneh je za Argentino A 2000. Letna naročnina za inozemstvo je 18 USA dolarjev po navadni in 25 dolarjev po letalski pošti ali pa odgovarjajoča cena v drugi valuti.

Correo Argentino Suc. 7 (B) y S. Justo (B)	FRANQUEO PAGADO Concesión N° 5811 <hr style="width: 50%; margin: 0 auto;"/> TARIFA REDUCIDA Concesión N° 691	Registro de la Propiedad Intelectual en Trámite R. Falcón 4158, 1407, Bs. As.
---	---	--